Merve Doğan

Dr. Öğr. Gör., Biruni Üniversitesi/Rektörlük, İstanbul/Türkiye
Dr. Lecturer, Biruni University/Rectorate, Istanbul/Türkiye
eposta: mkader@biruni.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-8486-2403 - RorID: https://ror.org/01nkhmn89

Atıf/Citation: Doğan, Merve. 2025. İrlanda Gazetelerinde Sultan II. Mahmud Dönemi (1808-1839). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 13/46, 586-612. **https://doi.org/10.33692/avrasyad.1724068**

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	20.06.2025
Kabul Tarihi/Accepted:	31.07.2025
Yayın Tarihi/Published:	15.12.2025

İRLANDA GAZETELERİNDE SULTAN II. MAHMUD DÖNEMİ (1808-1839)

Öz

Bu makale, Sultan II. Mahmud'un 1808'de tahta çıkışından ölümüne kadar geçen dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan gelişmeleri, İrlanda basınında yer alan haber ve anlatılar üzerinden incelemektedir. Makalede Sultan Mahmud'un tahta çıkışı, Yeniçeri isyanları, dönemin Osmanlı-Rus Savaşları ve Yunan isyanı bağlamında Avrupa güçlerinin Osmanlı üzerindeki baskıları, II. Mahmud'un reformları ve karakteri gazetelere yansıyan şekliyle anlatılmıştır. Gazetelerde dönemin olaylarına bakış farklılıklar içerse de Sultan Mahmud'un reformist kişiliğine duyulan hayranlık hepsinde ortak olmuştur. İrlanda matbuatına göre o, kendini iyi yetiştirmiş, dış görünüşüyle bile kusursuz, Osmanlı Devleti'ni Avrupa tarzı reformları ile ileriye götürmek isteyen zeki ve yetenekli bir liderdir. Gazetelerde Sultan'ın hemen hemen tüm reformlarına yer verilmiş; faaliyetleri, karakteri ve Avrupa'da bile nadiren görülen çabalarıyla örnek bir lider olduğu vurgulanmıştır. Ancak Sultan'a duyulan hayranlık, zaman zaman oryantalist klişelerle ve bilgi eksiklikleriyle harmanlanmış; bu durum, bazı yanlış haberlerin yayımlanmasına neden olmuştur. İrlanda basınında Osmanlı halkına dair çeşitli gözlemlere de yer verilmiş; öte yandan Osmanlı Devleti'nin yerel yöneticileri sıkça eleştirilmiş ve özellikle Avrupa topraklarındaki Hristiyan nüfusun bu yöneticilerden memnun olmadığı ifade edilmiştir. Çalışma için İrlanda gazetelerinden *Dublin Journal, Belfast Newsletter, Carlow Morning Post, Chutes Western Herald, Connaught Telegraph, Finn Leinster Journal, Freemans Journal, Irish Examiner, Kerry Examiner, Kerry Evening Post, Kilkenny Moderator, Leinster Express, Limerick Chronicle, Roscommon and Leitrim Gazette* ve *Tralee Mercury* kullanılmıştır. İrlanda gazeteleri kaynak olarak genellikle Avrupa gazetelerini kullanırken bazen de doğrudan İstanbul'dan gelen mektup ve haberleri sunmuştur. Bu sebeple makale hem dönemin Osmanlı tarihine hem de Avrupalı basının Osmanlı algısına ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İrlanda Basını, Sultan II. Mahmud, Osmanlı Devleti, İrlanda, Avrupa Algısı

COPE COMMITTEE ON PUBLICATION ETHICS OPEN ACCESS CC BY NC

THE REIGN OF SULTAN MAHMUD II (1808-1839) IN IRISH NEWSPAPERS

Abstract

This article examines the developments that took place in the Ottoman Empire from the accession of Sultan Mahmud II in 1808 until his death, through the lens of reports and narratives found in the Irish press. The article covers Sultan Mahmud's rise to the throne, the Janissary revolts, the pressures exerted by European powers on the Ottoman Empire in the context of the Ottoman-Russian Wars and the Greek uprising, as well as Mahmud's reforms and personal character as reflected in the newspapers. Although the newspapers present differing views on the events of the period, they all share a common admiration for Sultan Mahmud's reformist character. According to the Irish press, he was a well-educated, impeccably groomed, intelligent and talented leader who wanted to advance the Ottoman Empire through European-style reforms. The newspapers featured almost all of the Sultan's reforms, emphasizing his activities, character, and his exemplary leadership, marked by efforts rarely seen even in Europe. However, the admiration for the Sultan was at times blended with Orientalist clichés and a lack of accurate information, leading to the publication of some misleading reports. The Irish press also included various observations about the Ottoman people; on the other hand, local administrators of the Ottoman Empire were frequently criticized, and it was particularly noted that the Christian population in the European territories was dissatisfied with these officials. The study draws upon various Irish newspapers, including the Dublin Journal, Belfast Newsletter, Carlow Morning Post, Chutes Western Herald, Connaught Telegraph, Finn Leinster Journal, Freemans Journal, Irish Examiner, Kerry Examiner, Kerry Evening Post, Kilkenny Moderator, Leinster Express, Limerick Chronicle, Roscommon and Leitrim Gazette, and Tralee Mercury. While Irish newspapers often relied on European sources, they also occasionally published letters and news received directly from Istanbul. Therefore, the article aims to shed light both on Ottoman history during this period and on how the Ottoman Empire was perceived by the European press.

Keywords: Irish Press, Sultan Mahmud II, Ottoman Empire, Ireland, European Perception

Giriş

İrlanda, tarih boyunca birçok topluluğun egemenliğine sahne olmuş; Keltler, İskandinavlar, Normanlar ve İngilizler adada iz bırakmıştır. İngiliz egemenliği XII. yüzyılda Anglo-Norman istilasıyla başlamış, Tudorlar döneminde (1534–1603) adada tam egemenlik kurulmuş, VIII. Henry, "İrlanda Lordu" unvanını bırakıp "İrlanda Kralı" ilan edilerek doğrudan hâkimiyet iddiasını pekiştirmiştir (Curtis 2002: 99, 146). XVII. yüzyılda İngiltere'nin İrlanda üzerindeki kontrolünü pekiştirmek amacıyla uyguladığı en kapsamlı politika, Ulster bölgesine ağırlıklı olarak İskoç Protestanların yerleştirildiği "plantation" sistemidir. Yerli Katoliklerin en iyi topraklardan (Antrim, Armagh, Derry, Donegal, Tyrone) sürülmesine dayanan bu kolonizasyon süreci, 1641'de isyanları tetiklemiş; isyanlar Oliver Cromwell'in sert müdahalesiyle bastırılmış ve ardından Ceza Yasaları (Penal Laws) ile Katoliklerin siyasi ve

ekonomik hakları ciddi biçimde sınırlandırılmıştır (Ó hEithir 2016: 30-32). 1782'de, Fransız ve Amerikan devrimlerinin etkisiyle İrlanda'ya yasama bağımsızlığı verilmiş ve Katolikler için mülkiyet ve vatandaşlık hakları tanınmıştır. Yapılan düzenlemelerle İrlanda kardeş krallık (sister kingdom) gibi görünse de parlamentodaki yolsuzluklar ve siyasi rekabetin eksikliği bu reformları zayıflatmıştır (Curtis 2002: 273). 1798'deki ayaklanmanın bastırılması sonrası birçok İrlandalı öldürülmüş, kaçmış ya da sürgüne gönderilmiştir. Bunun üzerine 1801'de çıkarılan Birlik Yasası'yla İrlanda, parlamentosu kapatılarak Büyük Britanya'ya katılmış ve Westminster'da temsil edilmeye başlanmıştır. İrlandalıların üç temel hedefi Katolik eşitliği, bağımsız parlamento ve toprak reformudur. Bu süreçle İrlanda koloni statüsünden çıkarılmış gibi görünse de fiilen Londra'ya bağlanmıştır (Ó hEithir 2016: 34-37). Özetle Birlik Yasasıyla (Act of Union) Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı (United Kingdom of Great Britain and Ireland) ismindeki yapı oluşturulmuş ve İrlanda'nın koloni statüsünün değiştirildiği iddia edilmiştir. Günümüze kadar gelen Birleşik Krallık ismi buradan gelmektedir.

Osmanlıların İrlanda'ya yönelik ilgisinin ve bilgisinin, her ne kadar Sultan Abdülmecid'in Büyük İrlanda Kıtlığı sırasında yaptığı yardımlarla başladığı düşünülse de İrlanda hakkındaki Osmanlı bilgisi aslında daha eski tarihlere dayanmaktadır. Osmanlı kaynaklarında İrlanda'ya dair ilk bilgiler XVI. yüzyıldan itibaren görülmeye başlamıştır. Kâtip Çelebi, "*Levâmi'u'n-Nûr fî Zulmet-i Atlas Minor*" isimli eserinde Hiberniya olarak adlandırdığı İrlanda hakkında doğru bilgiler vermiştir. XVIII. yüzyılda Avrupa'dan gelen istihbarat raporlarında İrlanda'ya dair haberler yer alır. 1798'deki İrlanda ayaklanmasıyla birlikte Osmanlı'da İrlanda'ya olan ilgi artmış, bu döneme dair bilgiler Boğdan ve Eflak valilerinin raporlarıyla sağlanmıştır. XIX. yüzyılda ise büyükelçilik raporları ve basın aracılığıyla İrlanda Osmanlı'da daha yakından izlenmeye başlanmıştır (Şiviloğlu 2023: 36, 37, 41).

İrlanda'da iç savaş sırasında (1922-1923), arşiv yandığı için belgeler çoğunlukla XX. yüzyıldan başlamaktadır. Bu sebeple Osmanlı ile ilgili bilgileri, İngiliz basını gibi erken dönemden itibaren yayımlanan İrlanda gazetelerinde bulmak mümkündür. Bu gazeteler genellikle iki bakış açısına ayrılmıştır. Birinci gruptakiler Katolik haklarını savunan, milliyetçi ve İngiliz hükümeti karşıtı ya da eleştiren yapıdadır. Diğerleri ise genellikle İrlanda'daki Protestan okuru hedef kitle olarak belirleyen ve İngiliz hükümetini destekleyen niteliktedir. Az da olsa ortada duran gazetelerde mevcuttur. Ancak Sultan II. Mahmud döneminde İrlanda gazetelerinin Osmanlı ile ilgili haberlerinde bu belirgin ayrımdan bahsetmek pek de mümkün değildir. Bazen Osmanlı karşısında İngiliz siyasi çıkarlarını destekleyen haberler olmakla beraber tarafsız aktarım göze çarpmaktadır. Örneğin, Osmanlı Devleti ile ilgili en çok haberin olduğu *Freemans Journal*'da daha tarafsız ancak Batılı bir yaklaşım söz konusudur. Gazetelerde haber kaynakları İngiliz, Fransız, Avusturya, Rusya gibi devletlerin gazeteleri gösterildiği gibi bazen de kaynak, doğrudan İstanbul'dan gelen haberler olarak belirtilmiştir. Osmanlı'daki gelişmeler kimi zaman meydana geldikten kısa bir süre sonra yayımlanmış olsa da *Freemans Journal* ve *Belfast Newsletter* dışındaki gazeteler genellikle bu olayları gecikmeli olarak, yani bir

süre sonra yayımlamıştır. Bu durumun başlıca nedeni, özellikle daha küçük çaplı gazetelerin, İrlanda'daki güncel gelişmeleri aktardıktan sonra, daha uzak coğrafyalardaki olaylara yer vermek için bir ay öncesine ait Londra veya Avrupa gazetelerinden alıntılar yapmalarıdır. Ancak, çoğu zaman bu alıntılara kendi yorumlarını da ekledikleri görülmektedir.

Sultan II. Mahmud'un Tahta Çıkışı, Osmanlı-Rus Savaşı (1806-12) ve Yeniçeri İsyanları

Sultan II. Mahmud reform yanlısı Bayraktar Mustafa Paşa'nın müdahalesiyle 28 Temmuz 1808'de tahta geçtiğinde Osmanlı Devleti hem Rusya ile savaş hâlindeydi hem de pek çok iç soruna sahipti. Sultan'ın tahta çıkışı sırasındaki olaylar, Bayraktar Mustafa Paşa'nın yardımı ve ilk icraatlarından biri olan Sened-i İttifak dönemin İrlanda gazetelerine yansımıştı. Bunlardan birine göre Türkiye'deki son isyan hem ülke hem de Avrupa için umut vericiydi. Bu olayın öncüsü Bayraktar, cesur, kararlı ve şaşırtıcı bir lider olarak dikkat çekmekteydi. Bayraktar tüm dünyayla barış içinde olmayı arzuladığını ve en büyük amacının Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünü korumak olduğunu beyan etmekteydi. Bu yüzden İstanbul'a kolaylıkla girmiş, her kesim hatta İngiliz diplomatları tarafından bile saygıyla karşılanmıştı. Kendisi ayanların katıldığı divan toplantısında Osmanlı İmparatorluğu'nun dağıtılmamasına yönelik planları ve gerekli koruma önlemlerini tartışmayı amaçlamaktaydı (*Dublin Journal*, 27.12.1808, s. 3). Ancak gazetede bahsi geçen bu gelişmeler ve Sultan'ın Sekban-ı Cedit reformu uzun sürmemiş ve yeniçerilerin isyanı sonucunda Bayraktar ölmüştü. *Belfast Newsletter*'ın aktarımına göre, Vezir Bayraktar Mustafa yeni ve modern bir ordu kurulması için çaba sarfederek Yeniçerilerden intikam almıştı. Onların isyanı üzerine IV. Mustafa'yı boğdurtmuştu. Ancak yeniçerilerin eline düşünce kendi sarayında barutla kendisini havaya uçurmuştu (*Belfast Newsletter*, 21.06.1816, s. 4). Haberde verilenin aksine IV. Mustafa'nın ölümü gerçekleşen isyanın sonucunda Sultan Mahmud'un vermek zorunda olduğu kararla gerçekleşmiştir. Gazete bunda Alemdar'ın etkisi olduğunu ima etmektedir.

Sultan II. Mahmud tahta çıktığında Osmanlı-Rus Savaşı (1806-1812) devam ediyordu. Fransa ile Rusya'nın Tilsit (1807) ve Erfurt (1808) görüşmelerinde Osmanlı çıkarlarını göz ardı etmesi üzerine Osmanlı Devleti, İngiltere'ye yakınlaşarak 1809'da Kala-i Sultaniye Antlaşması'nı imzaladı. Bu antlaşmayla Boğazların yabancı savaş gemilerine kapalı tutulması ilk kez uluslararası taahhüt altına alındı. Gizli maddelerde İngiltere, Osmanlı'ya Fransa'ya karşı destek sözü verdi. 1811'de Fransa'nın Rusya'ya savaş açmasıyla Rus baskısı azaldı ve 1812'de imzalanan Bükreş Antlaşması ile savaş sona erdi; Osmanlı Devleti Besarabya'yı Rusya'ya bırakırken, Rusya Eflak ve Boğdan'dan çekildi (Armaoğlu 2016: 111-113).

Savaşa dair ayrıntılı detaylar veren İrlanda gazetelerine göre 1805'te (gerçekte 1806) başlayıp 1812'de Bükreş Antlaşması'yla sona eren savaş sırasında Babıâli, Fransa, Büyük Britanya ve Rusya'nın çelişkili talepleriyle bunalmıştı. Mısır, isyancı Beyler yüzünden yalnızca ismen bağlıydı. Orta Yunanistan, güçlü Yanya Valisi Ali Paşa'nın elindeydi, Sırbistan isyan

halindeydi, Bağdat'tan Halep'e kadar Paşalar itaat etmeyi reddediyordu, Yeniçeriler ise huzursuzdu. Sultan Selim öldüğünde Ruslar, Balkanlar'dan Tuna'ya kadar olan tüm bölgeye hakimdiler, yalnızca Varna, Niş ve Şumnu kaleleri Türklerin elindeydi. Ancak II. Mahmud'un tahta geçmesiyle birlikte Osmanlı yönetimi yeniden bir canlılık kazanmıştı. Tüm Osmanlı halkı silah altına çağrılmıştı. Sadrazam Ahmed Ağa, efendisinin öfkeli kararlılığını paylaşan biri olarak Balkanlar'dan fırtına gibi inmişti. Bulgaristan'daki dağınık Rus birliklerini Tuna'nın ötesine ittirerek Kutuzov'un elinde bulunan Rusçuk'a karşı konulamaz bir şiddetle saldırmıştı. Her yandan sıkıştırılan Ruslar, Rusçuk'u ateşe vermiş ve Tuna'nın ötesine çekilmişti. Sadrazam ise 30.000 kişilik bir kuvvetle Eflak'a geçmişti. Ancak Osmanlıların yaşadığı ağır çatışmalar ve büyük sıkıntılar neticesinde Şumnu'daki kampta teslim olmak zorunda kalmıştı. Yine de Sultan Mahmud bu yenilgiler karşısında yılmamış ve Sadrazama büyük takviyeler göndermişti. Ruslar Tuna'nın ötesine fazla ilerleyememişlerdi. Balkan Dağları'na ulaşmaya yönelik her girişimleri büyük kayıplarla sonuçlanmıştı… Fakat Babıâli'nin ne mali gücü ne de düzenli bir askeri gücü vardı. Rusya'nın disiplinli ve ezici ordularına karşı koyamazdı. Ancak Sultan Mahmud asla pes etmeyecek ve gerekirse yıkıntıların içerisinde can verecekti (*Finn Leinster Journal*, "Russia and Turkey", 14.06.1828, s.3).

Bu haberden de anlaşılabileceği gibi İrlanda gazetelerinde genellikle Sultan Mahmud'a sempati söz konusuydu. Buna benzer bir haberi *Freemans Journal* 19.09.1828 tarihli sayısında İstanbul'dan gönderilen özel bir mektubun içeriğini vererek yayımlamıştır. Bu mektubu yazan kişi 4 Ağustos 1828'de Sultan Mahmud'un Sultan Ahmet Camiine gidiş alayı sırasında gördüklerini detaylıca yazmıştır. Mektubun bir kısmı şöyledir:

> "Sana Sultan'ın Sultan Ahmet Camii'ne gidişini anlatan bir tasvir sunmalıyım; bu, belki de bu ülkede görülebilecek en görkemli günlerden biridir. Mekke'den dönen hacıların gelişini kutlamak için düzenlenen Kurban Bayramı, Türkler için oldukça neşeli bir bayramdır. Bayram, gece yarısı top sesleriyle duyurulur, camilerin minareleri ışıklarla donatılır ve tüm şehir etkileyici bir manzaraya bürünür. Saat sabah üçte, Baron ile birlikte karşı yakaya geçtik ve gün doğarken alay başladı. Uzun bir mesafe boyunca yeni kurulan askerî birlikler yolları çevrelemişti, dış tarafta ise Asya birlikleri sıralanmıştı. Saraya mensup farklı görevliler yürüyüşe geçti: Bostancılar, en zengin giysileri içinde, süslü Arap atlarına binmiş şekildeydi… Ardından saray ve divan nazırları geldi: Kâhya Bey, Defterdar, Beylikçi, Reis Efendi vb. hepsinin atları, çok sayıda köle tarafından çekiliyordu. Daha sonra, neredeyse krallara özgü bir gösterişle Sadrazam göründü; zira kendisi bir bakıma İmparatora (metinde geçen şekli "Imperial Lord") benzer. Öylesine çok köle tarafından sarılmıştı ki ne atını ne de başını görebiliyordum. Sarık yerine çok yüksek, beyaz, konik bir başlık giymişti, kürkü muhteşemdi. Ciddi yüz ifadesi ve uzun sakalı dikkat çekiciydi. Bu ihtişam dolu manzarayı ağzımız açık izledikten sonra, orkestra ağır bir ezgi çalmaya başladı. – bir askerî marştan çok cenaze ağıtı gibiydi – ve işte, en ihtişamlı haliyle, "Tanrı'nın Gölgesi, Güneş ve Ay'ın Kardeşi, Yeryüzü Taçlarının Sahibi" olarak anılan

> Büyük Mahmud belirdi. Gerçekten yüzüne yazılmış gibiydi: "Başlı başına bir kral." Daha önce hiç bu kadar etkileyici bir adam görmemiştim: yaşı 45 civarında, ortalamanın üzerinde boylu ve son derece etkileyici bir yüz yapısına sahipti. Sarığında, elmaslarla süslenmiş küçük bir tüy vardı; büyük bir elmas gül tokayla sabitlenmişti. Yeşil, yani Peygamber'den beri padişahlara miras kalan renkteki kürkünün her iki yanında değerli taşlarla bezeli büyük işlemeler vardı; kılıcının kabzası da öyleydi – adeta taşlardan oluşan bir galaksi gibiydi…" (Freemans Journal, "Procession of the Grand Signior to the Mosque of Sultan Achmet. (Extracted From a Private Letter)", 19.09.1828, s.3).

İrlanda matbuatında II. Mahmud'un tahta çıkışı sonrası yukarıdaki haberlerde de görüldüğü gibi Sultan'ın karakteri genellikle güçlü, etkileyici olarak aktarılırken bir yandan da eski düzeni temsil eden yeniçeriler ile olan mücadelesine de yer verilmiştir. 29 Ekim 1818 tarihli *Kilkenny Moderator* gazetesinin haberine göre, İstanbul'dan ulaştırılan mektuplar başkentte Yeniçerilerin isyan başlattığını yazmaktaydı. Sultan Mahmud (haberde Batılı tabirle "Büyük Efendi" (Grand Seignior) olarak anılmaktadır) isyanı bastırmıştı. Sergilediği dirayet ve soğukkanlılıkla taktire şayan Sultan, Yeniçeri Ocağı'nın mevcut yapısını değiştirme konusunda kararlıydı. Eğer bu reform başarıyla gerçekleştirilemezse, Yeniçerilerin başka bir askerî birlikle ikame edileceği bildirilmekteydi (*Kilkenny Moderator*, "Constantinople", 29.10.1818, s.2). Gazetelere göre yeniçeriler sadece İstanbul değil her yerde düzeni bozmaktaydı. Örneğin 1817 yılının mart ayındaki bir haberde İzmir'de Yeniçeriler tarafından çıkarılan korkunç bir isyanın büyük zorluklarla bastırıldığı yazılmıştı (*Belfast Newsletter*, 04.03.1817, s.3). Diğer haberlere göre ise 1821 Kasım ayının son günlerinde İstanbul'da Yeniçeri isyanı meydana gelmiş, Yeniçeriler binaları ateşe vererek, gayrimüslimleri katletmişti. Söylenenlere göre bu isyan Sultan Mahmud'un ölümüne sebep olmuştu. İsyanın sebebi kimilerine göre Sultan'ın hükümetinin Rusya'ya yumuşak ve kararsız davranması kimilerine göre ise Tripoliçe'de Rumlar tarafından gerçekleştirilen katliamdı. Sultan Mahmud ise elinden gelen her şeyi yapmış, bizzat kendisi Avrupa usulüne göre eğitilmiş bir birliğin başında Yeniçerilere karşı durmuştu. Ancak yeniçerilerin sayısı çok fazla olduğu için başarılı olamamıştı (*Freemans Journal*, "Revolution in Turkey", 31.12.1821, s.2; *Carlow Morning Post*, 03.01.1822, s.1).

Bunun gibi doğru olmayan ama Batının gözünde yozlaşmış ve gözü dönmüş topluluğu temsil eden Yeniçerilerle ilgili Ocak 1822 tarihli bir habere göre Yeniçeriler saraya girip genç Şehzade Abdülmecit'i kaçırmış ve buna karşılık Sultan Mahmud'tan, gözdesi olan Halet Efendi'nin de dahil olduğu 3 kişinin başını istemişlerdi (*Freemans Journal*, "Foreign Intelligence", 09.01.1822, s.4). Hatta bu haberler öyle ileri gitmiştir ki Sultan ve oğlunun yeniçeriler tarafından öldürüldüğü dahi yazılmıştı (*Belfast Newsletter*, 11.01.1822, s.2). Sürekli gelen isyan haberleri üzerine yeniçeriler için düzensiz, itaatsiz ve ahlaksız bir topluluk olarak sürekli bir endişeye yol açtıkları yazılmıştı (*Freemans Journal*, "Turkey", 29.08.1822, s.2; Belfast

Newsletter, 23.04.1822, s. 2). 1824 yılının sonuna doğru ise yine isyan eden ve saraya saldıran Yeniçerilerin Sultanı tahttan indirdiği ancak haberin henüz doğrulanmadığı yazılmıştır (*Freemans Journal*, 27.10.1824, s.2).

1826 yılının Haziran 17'sinde XIX. yüzyılın en önemli olaylarından biri olan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması gerçekleşmiştir. Esasen ocağın kaldırılması Eşkinci Ocağı'nın kurulması ile başlamıştı. Talim esas olan bu ocağa Yeniçeri ortalarından yazılan neferlere silah ve elbise dağıtılmış ve talime 12 Haziran 1826'da başlanmıştı. Birkaç gün sonra başlayan geleneksel Yeniçeri isyanına karşı Sultan Mahmud'un yanında bu defa ulema, medreseliler askeri birlik olarak da Ağa Hüseyin ve İzzet Paşa kuvvetleri vardı. 3 günlük mücadele sonrasında 17 Haziran 1826'da Yeniçerilik kaldırılmıştı. Yeniçeriler sadece askeri sınıf değil toplumun neredeyse tüm yönlerine etki etmiş bir zümreydi. Avrupa usulü yeniliklerin yapılmasındaki engel gücün kaldırılması olarak görülmüşlerdir (Baykara 1995: 2).

Bu durum İrlanda basınında da böyle aktarılmıştır. *Freemans Journal* gazetesi "Yeniçeriler Yok edildi" başlıklı haberinde bir zamanlar Avrupa için çok güçlü ancak uzun süredir kendi yöneticileri için bile tehlikeli olan Yeniçeri ocağının tamamen ortadan kaldırıldığını duyurmuştur. Gazeteye göre bu ünlü askerî gücün yok edilmesi, başlı başına tarihî öneme sahip bir olaydır. Bu olay Avrupa tarzı bir disiplin getirme çabası çerçevesinde gerçekleşmiştir. (*Freemans Journal*, "The Janissaries Destroyed", 17.07.1826, s.2). Aynı gazete iki gün sonraki haberinde yeniçerilerin kaldırılmasında Sultan Mahmud'un çıkardığı dersler dolayısıyla hareket ettiğini, Avrupa tarzı disiplini kurmaya çalışırken başarısız olan amcası III. Selim'den daha akıllıca davrandığını, gereken her türlü önlemi önceden aldığını yazmıştır (*Freemans Journal*, "The Turks", 19.07.1826, s.2).

Belfast Newsletter'in 20 Haziran 1826 tarihli İstanbul'dan gelen istihbaratı aktardığı haberine göre ise Yeniçeriler yalnızca hükümeti sindirmek için değil, 1807'de olduğu gibi Sultan'ı tahttan indirip yerine yabancıların desteklediği genç bir Şehzadeyi (isim Ahmed olarak verilmiştir) geçirmek üzere kapsamlı bir isyana girişmişti. Sarayı kuşatmışlardı ancak Sultan, topçu birlikleri, mühendisler ve Asya'dan getirilen askerlerle karşılık vermişti. Sultan, olaylar sırasında halkın desteğini almıştı. Peygamber'in Sancağı çıkarılmıştı ve halk da ayaklanmıştı. Sadrazam Atmeydanın'da karargâh kurmuştu. Sonuçta Yeniçeri birlikleri başarısız olmuştu. Bazıları şehir dışına kaçmaya çalışmış, bazıları ise İstanbul'da çeşitli binalara sığınmıştı. İsyanın kısa sürede bastırılmasından sonra birçok isyancı yargılanmış ve infaz edilmişti. Sultan, Saray'da yayınladığı bir Hatt-ı Şerif ile Yeniçeri Ocağı'nın tamamen kaldırıldığını ilan etmiş ve yerine "Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye" (gazetede *Askeri Mohamedi Djedid Mansourri* şeklinde yazılmıştır) adlı yeni ve disiplinli bir ordu kurmuştu. Yaklaşık 2.000 ila 3.000 yeniçeri öldürülmüş, barakaları yıkılmış, kazanları kırılmış, askerî işaret ve sembolleri imha edilmişti. Nihayetinde başkentte düzen sağlanmış ve Sultan,

kararlılığıyla seleflerinin aksine isyanı başarıyla bastırmıştı *(Belfast Newsletter*, "Important Intelligence from Constantinople- Total Extinction of Jannissaries", 25.07.1826, s.2).

Bundan sonra Yeniçeriler kaldırılsa da dönem dönem onlardan arda kalanların İstanbul'da gizli gizli Sultan'a karşı komplo planladıkları ve isyan hazırlıkları yaptıklarına dair haberler yayımlanmıştır *(Belfast Newsletter*, "Affairs of Turkey", 05.12.1826, s.1; *Kerry Evening Post*, 09.04.1828, s.1; *Freemans Journal*,19.09.1828, s.2).

İrlanda gazetelerinde çoğunlukla gericiliğin ve disiplinsizliğin sembolü olarak görülen yeniçerin kaldırılması takdire şayan bir gelişme olarak görülmüştür. Ancak bunun istinası örneklerde mevcuttur. *Finns Leinster Journal* ve *Tralee Mercury* gazetelerinde yer alan bir haberde, İstanbul'da bir süre yaşamış bir seyyahın gözlemlerine dayalı olarak Yeniçeriler ve Sultan'ın muhafızları hakkında farklı bir bakış açısı sunulmuştur. Seyyah, Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra katıldığı bir geçit törenini ve cirit gösterilerini anlatmakta; Sultan'ı fiziksel özellikleri, duruşu ve sade kıyafetiyle övmekte, onun çevresindeki muhafızları detaylı biçimde betimlemektedir. Seyyah, "Beyaz Muhafızlar" ve "Kırmızı Muhafızlar" olarak tanımladığı bu birliklerin estetik görünümlerine rağmen savaş kabiliyetlerinin sınırlı olduğunu vurgularken, Yeniçerileri güçlü, korkusuz ve sadık askerler olarak tasvir etmektedir. Her ne kadar Yeniçerilerin geçmişi karanlık ve isyankâr olarak görülse de onların yok edilmesinin Osmanlı için büyük bir kayıp olduğunu belirtmiştir. Avrupa taktikleriyle disipline edilselerdi, Yeniçerilerin olağanüstü bir güç olabileceği kanaatini dile getirmiştir *(Finns Leinster Journal*, "A Traveller's Remembrances, The Sultan: Mahmoud—Turkish Review—The White And Red Guards", 26.03.1828, s.2. *Tralee Mercury*, "The Sultan Mahmoud-Turkish Review-The White and Red Guards", 26.02.1834, s.4).

Yunan İsyanı ve 1828-1829 Osmanlı Rus Savaşı

1821'deki Osmanlı topraklarında gerçekleşen isyanlardan birincisi Alexander İpsilanti liderliğinde Boğdan'da başlayan "Rum İsyanı", ikincisi Tudor Vladimirescu önderliğindeki Eflaklı Pandurların çıkardığı "Eflak İsyanı" ve üçüncüsü ise Mora'da başlayan ve 1832'de Yunanistan'ın bağımsızlığıyla sonuçlanan "Yunan İsyanı"dır. İngilizce kaynaklarda ve dönemin yabancı basınında Rum ya da Yunan ayrımı olmadığı için genel olarak Yunan isyanı ya da Yunan bağımsızlık savaşı olarak geçmektedir. İrlanda gazetelerinde de bu durum böyledir (Satır 2025: 933).

İlk iki isyan kısa sürede bastırılmasına rağmen Mora'daki hızla yayılmış ve bölgedeki Müslüman halk isyancılar tarafından acımasızca katledilmiştir. Bu katliamlar neticesinde Mora yarımadasında yaşayan Müslüman nüfusta önemli bir azalma meydana gelmiştir. Katliamdan kurtulanlar ise, yerlerini, yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştır (Menekşe 2020: 784). Bunlardan Tripoliçe katliamı o günlerde İrlanda gazetelerine de yansımıştır. Hatta gazetelere göre bu duruma olan öfke yeniçerilerin ayaklanmasına sebep olmuştu *(Freemans*

Journal, "Revolution in Turkey", 31.12.1821, s.2; *Carlow Morning Post*, 03.01.1822, s.1). İsyanın ilk günlerinde Avusturya-Macaristan şansölyesinin de etkisiyle İngiltere tarafsız kalmıştır. Buna rağmen pek çok Avrupalı Helensever Mora'ya savaşmaya gitmiş, lehlerinde yazılar yazmış ya da paralar toplayarak yardım göndermiştir. 1822 yılından itibaren ise İngiltere, Akdeniz'deki çıkarlarını korumak, Rusya'nın Akdeniz'e inmesini engellemek, Rumlar üzerindeki Rus etkisinin önüne geçmek için isyancıları destekleme kararı vermişti. İngiltere'nin politikalarının paralelinde Fransa ve Rusya da isyana dâhil olmuştur (Demirhan 2021:58).

Bahsi geçen Avrupalı Yunan severlerden bir tanesi olan İngiliz liberal siyasetçi, diplomat John Edward Blaquiere Yunan davasına maddi destek çekmek için faaliyetlerde bulunmaktaydı. 22.09.1827 tarihinde *Freemans Journal* gazetesinde de yayımlanan mektubunda Blaquiere, Yunan halkının yedi yıldır büyük yoksunluklara rağmen teslim olmadan savaşmaya devam ettiğini ve Sultan II. Mahmud'un her ne kadar atılgan bir kişiliğe sahip olsa da büyük güçlerin kararlılığı karşısında geri adım atacağını ve Osmanlı halkının savaştan yorulduğunu belirtmiştir. Son olarak Lord Cochrane ve General Church gibi Yunan davasına hizmet eden subayların İngiltere'de yeterince destek görmemesini eleştirmiş ve bu ilgisizliğin nedenlerinden birinin Yunan borçlarının kötü yönetimi ve iç siyasi bölünmeler olduğunu da kabul etmiştir *(Freemans Journal*, 22.09.1827, s. 3).

Gazetede belirtildiği gibi Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'ne yaptıkları siyasi baskılar sonuç vermeyince İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları 20 Ekim 1827'de Navarin'deki Osmanlı donanmasını yakarak isyana aktif olarak müdahalede bulunmuştur. Ardından başlayan Osmanlı-Rus Savaşı sonrası imzalanan 1829 Edirne Antlaşması ve 1830 yılında İngiltere, Fransa ve Rusya'nın imzaladığı Londra Antlaşması sonrasında 1832'de bağımsız Yunanistan kurulmuştur (Demirhan 2021: 51).

Osmanlı Rus Savaşının sebebi hakkında bilgi veren İrlanda gazetelerinden *Kerry Evening'*in Yedi kuleden aktardığı haberine göre, Sultan Mahmud hattı şerifi ile Üç Müttefik Güç'ün Osmanlı İmparatorluğu'na dayattığı antlaşmaya karşı öfkesini dile getirerek, Yunanistan'ın bağımsızlığına yönelik bu antlaşmayı reddetmiş ve Müslüman ordusuna savaş çağrısında bulunmuştur *(Kerry Evening Post*, "Proclamation of The Sultan Mahmoud To The Army of The Faithful", 05.04.1828, s.3). Petersburg gazetesinden yapılan aktarıma göre ise Hatt-ı Şerif ile Rusya kışkırtılmış ve Sultanı tazminat ödemeye zorlayacaktır. Buna göre Hatt-ı Şerif Rusya sınırındaki tüm Müslüman halkları savaşa ve isyana teşvik eden ifadeler içermektedir. Osmanlı, Yunanistan ile yürüttüğü müzakerelerde kötü niyet göstermiştir, Akkerman Antlaşması iptal edilip Boğazlar kapatılmış bunun sonucunda Güney Rusya ticareti zarar görmüştür. *Carlow Morning Post* gazetesine göre bu söylemle Sultan II. Mahmud'a karşı açık bir tahrik durumu söz konusudur. Bugüne dek hiçbir hükümdar, kendi aleyhine bu denli bir belge ile karşılaşmamıştır. Öte yandan, Osmanlı'nın verdiği yanıtta,

savaşın süresiz ve sınırsız süreceğini ima eden ifadeler göze çarpmaktadır *(Carlow Morning Post*, "The Russian Declaration", 03.04.1828, s.3).

Belfast Newsletter'in, savaşla ilgili verdiği detaylar ise 14 Ekim 1828 tarihli sayısında yer almıştır. Buna göre Osmanlı Hükümeti, Şumnu önlerinde gerçekleşen son harekâtla ilgili raporlar yayımlamıştır. Bültene göre 26 Ağustos gecesi Türkler, Rusların hazırlıksız yakalandığı bir saldırı düzenlemiş, Strandça ve Çengalik'teki Rus siperlerini ele geçirmiştir. General Wrede öldürülmüş, çok sayıda top ve mühimmat Osmanlıların eline geçmiştir. Eski İstanbul'daki Rus garnizonu geri çekilmiş, böylece Şumnu'ya giden yol açılmıştır. İkinci Osmanlı Bülteni, 31 Ağustos'ta Yeni Pazar kampına yapılan bir saldırının da başarıyla sonuçlandığını bildirmektedir. Ruslar, Merah'taki mevzilerini de terk etmek zorunda kalmıştır. Gazeteye göre bu haberler Rus bültenleriyle karşılaştırıldığında, içeriklerinde abartı olduğu söylenemezdi. Rus Bültenleri ise, 29 Ağustos- 9 Eylül arasındaki olayları atlayarak, yalnızca genel bir geri çekilme planından söz etmektedir. Ruslar her ne kadar zafer iddiasında bulunsa da Türklerin üç kez mevzilere yaklaştığını ve üç kez siperlere girmeyi başardığını kabul etmektedir. Yiyecek sıkıntısı nedeniyle Şumnu'daki ikinci orduyu Yeni Pazar'a taşıma kararı alınmıştır. Son Rus raporları, Türklerin savunmadan çıkmadığını belirtse de bu durumun Türklerin Rusların çekilme planını öğrenmiş olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Varna cephesine dair ise Osmanlı kaynaklarında bilgi bulunmamaktadır. Haberde ayrıca "Sultan'ın Mücadelesi" başlığı açılmış ve Sultan Mahmud'un topraklarını savunmak için her türlü çabayı gösterdiği, kendisinin bizzat komuta ettiği yedek bir ordu kurduğu, donanmasını güçlendirmek için Boğaz kıyısında gemilerin başında bulunduğu belirtilmiştir. Devlet ricali ve halkı da kendisini maddi manevi desteklemekteydi. Ayrıca Sultan, ordusuna moral vermek için "Cesaret Nişanı" adında yeni bir nişan oluşturmuştur. Gazeteye göre Sultan II. Mahmud'un eylemleri, onun büyüklüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Yeniçerilere karşı uyguladığı politika cesaretini göstermiş, zaman onun ne kadar haklı olduğunu ispatlamıştır. Güçlü düşmanlara karşı direnişte, halkının enerjisini harekete geçirmekte ve onlara önderlik etmekte başarılı bir hükümdar gibi görünmektedir *(Belfast Newsletter*, "Russia and Turkey", 14.10.1828, s. 2) Yine *Finns Leinster Journal'a* göre Sultan II. Mahmud'un tutumunda, büyüklük vasfını tanımamak imkânsızdır. Böyle birine karşı kazanılan zafer zaferi yüceltirken, böylesine birinden alınan yenilgi bile mağlup olan için bir utanç sayılmazdı *(Finns Leinster Journal*, 18.10.1828, s. 4).

Haberde görüldüğü gibi Osmanlı ordusu yenilse de Sultan Mahmud elinden gelen her şeyi yapmış, büyük ve yetenekli bir hükümdar olarak tanıtılmıştır. Hatta öyle ki böyle birine karşı kazanılan zafer zaferi yüceltirken, böylesine birinden alınan yenilgi bile mağlup olan için bir utanç sayılmazdı. Osmanlı yenilgisi belirginleştiğinde ise İrlanda gazetelerinde başka bir kaygı ortaya çıkmıştır. Bu, Rusya'nın elde ettiği zafer sonrasında Osmanlı topraklarına yerleşme ihtimaliydi. Ayrıca Türkler savaşları kaybetmeye başladıklarına göre acaba eski güçlerini kayıp mı etmişlerdi?

Avrasyad e-ISSN: 2147-2610

Freemans Journal'ın 18.10.1828 tarihli haberinde o günlerde sıkça sorulan bir soru üzerine yorumlar yapılmıştır. Bu soru şöyleydi; Acaba Türkler, İstanbul'u fetheden atalarına kıyasla bozulmuşlar mıdır? Gazeteye göre Türkler dini gayretlerinin ve askerî güçlerinin bir bölümünü yitirmiş olsa da genel karakterleri XV. yüzyıldan bu yana büyük ölçüde değişmemiştir. Barışta tembel, öfkeli olduklarında kana susamış, fakat yabancılara karşı genellikle dürüst ve onurlu olarak tanımlanmışlardır. Kaderci bir yapıya sahip oldukları, merhamet duygusunun ise nadiren görüldüğü ifade edilmiştir. Sultanlara bağlı olsalar da zaman zaman mevcut sultana karşı çıkar, hatta isyan ederlerdi. Çok eşliliğe izin verilmiş olmasına rağmen çok eşlilik sanıldığı kadar yaygın değildir. Genellikle iyi eş ve babadırlar. Haberde Saray çevresi ise yozlaşmış olarak betimlenmiştir. Saraydaki bazı kişilerin (kadınlar, hadımlar ve sultanın annesinin çevresi) Divan'dan daha güçlü olduğu ve sık sık Osmanlı siyasetinde istikrarsızlığa yol açtıkları vurgulanmıştır. Bunlar herkesin hatta bazen Sultanın emirlerinin bile uygulanmasını engellemektedirler. Osmanlı İmparatorluğu'nun isyancı paşalar tarafından yıkılması pek mümkün görülmemektedir. Geçmişteki isyanlar genellikle uzun ömürlü olmamış, liderleriyle birlikte sona ermiştir. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa da benzer bir sonla karşılaşabileceğinin farkında olduğu için bağımsızlık ilanını geciktirmektedir. Yerel yöneticiler yeni hanedanlar kurmak istese de bu girişimler Osmanlı üzerinde kalıcı bir etki yaratmayacaktır. Gazete, Osmanlı'nın çok uluslu yapısını vurgulayarak bu halkların çoğunun Osmanlı yönetimini istemediğini ve tahtın düşmesi hâlinde bağımsızlıklarına kavuşacaklarına inandıklarını belirtmiştir. Yine de bu halkların Rusya ya da Avusturya gibi başka bir güce tam bağlılık göstermek istemeyecekleri yazılmıştır. Haberde, İstanbul'un düşmesi hâlinde bir dünya savaşının çıkabileceği uyarısı yapılmıştır. Çünkü Osmanlı yalnızca tek bir ulus değil, birbirinden inatçı ve savaşçı yirmiye yakın halktan oluşmaktadır. Bu nedenle, Türkiye gibi bir ülke yalnızca büyük bir savaşın ya da başkentin işgalinin ardından fethedilemezdi. Napolyon Bonapart da bir zamanlar böyle sanmıştı. Fakat sonuç öyle olmamıştı. (*Freemans Journal*, "Turks of the Former and Present Times", 18.10.1828, s. 3).

Freemans Journal'daki yazılanların aksine *Finn Leinster Journal*'a göre ise düzenli bir ordu, Yeniçerilerin yerini alabilirdi. Ama Sultan Mahmud böyle bir orduyu kurabilir miydi? Her şeyin cehalet, anarşi ve yolsuzluk olduğu bir düzende disiplin ve düzen düşünülebilir miydi? Yeni oluşturulan birlikler törenlerde medeni bir milletin askerlerine benzese de savaş alanında yetersizdi. Habere göre Türklerin bir zamanlar gururla taşıdıkları gücü kırılmış olsa da ruhları henüz tükenmemiştir. Ölüm karşısındaki korkusuzluklarını yitirmemişlerdir. Gazeteye göre Mahmud, yıkıntılar arasında son toprak parçasını sıkı sıkıya tutacaktır ve köşeye sıkışırsa, harabeler içinde can verecektir. Ancak Rusya, ne kadar başarılı olursa olsun, arzularını fazlaya kaçırırsa, diğer büyük devletlerin kıskançlıklarını harekete geçirecektir. II. Joseph, Türkiye'yi paylaşmayı Katerina'ya önerdiğinde, onun cevabı "Konstantinopolis'i ne yapacağız?" olmuştu. Bu soru hâlâ geçerliliğini korumaktaydı. Bu sebeple, Avusturya, Fransa ve İngiltere, Rusların silahlarıyla Ayasofya'da Te Deum ilahisinin okunmasına, Bizans'ın

efendisinin Çar olmasına razı olmayacaktı (*Finn Leinster Journal*, "Russia and Turkey", 14.06.1828, s.3).

Haberde de belirtildiği gibi Rusya savaşı kazansa da Avrupalı devletlerin itirazlarıyla Osmanlı toprakları üzerindeki tarihi emellerini gerçekleştiremeyecekti. Bu durum ve savaşa dair gelişmeler *Roscommon and Leitrim Gazette* de bir anekdotla özetlemiştir. Buna göre Sultan Mahmud, tıpkı selefleri gibi yanında zaman zaman danıştığı bir müneccim bulundurmaktadır. Bir süre önce, Yunanistan'la olan savaşın ve Müttefik Güçler ile yürütülen müzakerelerin sonucunu öğrenmek amacıyla ün salmış bir falcıyı huzuruna çağırmıştır. Falcı, huzura dört horoz getirmişti. Bu horozlar sırasıyla Rusya, Osmanlı, İngiltere ve Fransa'yı temsil etmekteydi. Falcı Osmanlı'yı tam ortaya yerleştirerek ve diğer üç horozu onun üzerine atmıştır. Ancak horozlar Osmanlı'ya saldırmak yerine, ikili kendi aralarında dövüşmeye başlamışlardır. Osmanlı horozu daha dirençli çıkmış ve meydanın galibi olarak kalmıştır. Rusya'yı temsil eden horozun ise bir kanadı kırılmıştır (*Roscommon and Leitrim Gazette*, 18.07.1829, s.4). Bu haberden anlaşılacağı gibi İrlanda gazetelerine göre Osmanlı aslında Yunan isyanı ile başlayan ve Rus savaşı devam eden süreçte dirençli çıkmıştır. Bu sadece bu haberde değil diğer haberler de böyle verilmiştir. Ülkeleri temsil eden horozlardan anlaşılacağı üzere bu durumdan zararlı çıkanın Rusya olduğu belirtilmiştir.

Freemans Journal 21 Temmuz 1829 tarihli haberinde ise barış konusunda iyimser bir tavır sergilemiştir. Karadeniz, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı'nda serbest dolaşım konusunun tartışıldığı haberde, savaş gemilerinin bu sulardan geçişine izin vermenin Osmanlı İmparatorluğu için stratejik bir risk oluşturacağı, özellikle Rusya'nın Karadeniz'de askeri üstünlük sağlayabileceği belirtilmiştir. Bu nedenle serbest dolaşımın Rusya'nın ve diğer tüm ulusların yalnızca ticaret gemilerine tanınması gerektiği savunulmuştur. Ayrıca gazete *barış yolunda aşılmaz engeller görenlerle hemfikir olamayız* diyerek savaşan taraflar bu engelleri kaldırmakta samimiyse, üstesinden gelinebileceğini belirtmiştir. Haberde İmparator Nikola'nın çıkar gözetmeyen ve yüce gönüllü biri olduğu ve Sultan Mahmud'un büyük bir enerji ve kararlılıkla Avrupa tarzı reformlara barış ortamında devam edebileceği yazılmış, ancak barış fırsatı kaçırılırsa, bir daha asla ulaşılamayacak bir seviye gelebileceği belirtilmiştir (*Freemans Journal*, 21.07.1829, s.4).

Ancak diğer İrlanda gazeteleri barış konusunda *Freemans Journal* kadar iyimser olmadığı gibi Rusya'nın vaatlerine de inanmamaktadır. Ayrıca Sultan Mahmud hayranlarının ümitlerini boşa çıkarmıştır. *Tralee Mercury*'nin *The Morning Herald*'dan aktardığı 07.10.1829 tarihli haberi sadece Osmanlı için değil, İngiltere için de bir uyarı niteliğindeydi: "Eğer İstanbul düşerse, Rusya Akdeniz'e iner ve İngiliz ticareti zarar görürdü." Habere göre, Osmanlı başkenti İstanbul savunma açısından zayıf durumdaydı. Şehre su sağlayan kaynaklar korunmasız, askeri tesisler ise surların dışındaydı. Katerina'nın arzuladığı ve Suvorov'un savaşarak ele geçirmeye çalıştığı bu görkemli ganimet artık nihayet Moskof'un eline geçmiştir.

Elli yıldır, İskit'in (Rusya) gözü Türkiye'den hiç ayrılmamıştır. Dağılıp zayıflamış Osmanlı İmparatorluğu artık bir engel olarak görülmüyordu, savaş için bahane bulmak ise kolaydı. Rusya, Kırım, Kafkasya, Moldavya ve Besarabya'yı ele geçirmişti. General Diebitsch, Bulgaristan'daki zaferin ardından Balkanları aşarak İstanbul'a yaklaşmıştır. Rusya'nın Osmanlı'dan dört temel talebi vardır: Yunanistan'ın bağımsızlığı, Eflak ve Boğdan'ın serbestliği, Kafkasya'da yeni sınırların çizilmesi ve savaş tazminatı ödenmesi. İstanbul'un düşmesi bu şartları imkânsız kılabilirdi. Rusya'nın asıl hedefi, Boğazlar üzerinden serbest ticaret geçişi sağlamaktı. Geçmişte Rumeli Hisarı ve Gelibolu gibi yerleri üs olarak talep etmiştir. Çar Nikola ılımlı görünse de Rusya'nın yayılmacı politikası devam etmekteydi. İstanbul'un yıkımı bu şartları imkânsız kılacaktı çünkü Osmanlı'nın tüm serveti orada toplanmıştı. Öbür taraftan eğer büyük güçlerin daimî elçileri aracılığıyla bir anlaşma yapılır ve bu şartlar kabul edilirse, Çar tatmin olacak mıydı? Eğer Sultan Mahmud, hayranlarının beklentilerini boşa çıkarmamış ve Türkler eski coşkulu cesaretlerini, ölüme karşı duydukları küçümsemeyi kaybetmemiş olsaydı, Balkanlardaki işgalcilerin sonu gelebilirdi. Ruslar ilerledikçe, Müslüman generallerin politikası, onların geçtikleri her yeri harap etmek olmalıydı. Trakya düşmana pek az erzak sağlayabilir, Rumeli'nin kurak topraklarında ise ne barınacak yer ne de su bulabilirlerdi. Sipahiler ve Deliler, yürüyüş yollarını kuşatabilir ve tüm ikmal hatlarını kesebilirdi (*Tralee Mercury*, "A Glance at Constantinople", 07.10.1829, s.2).

Roscommon and Leitrim Gazette'in *Quarterly Review*'dan aktardığı 21 Kasım 1829 tarihli haberine göre Osmanlı İmparatorluğu'nun kaderi artık Rusya'nın elindedir. Batılı devletlerin Çar Nikola'ya fazla güvendiği, Rusya'nın durdurulmasının zor olduğu vurgulanmaktadır. Osmanlı yönetimi çökmekte olup, Balkan topraklarının Avusturya'ya devri önerilmiştir. Osmanlı'nın zalim geçmişi nedeniyle bu çöküş "ilahi adalet" olarak yorumlanmıştır (*Roscommon and Leitrim Gazette*, "The Turkish Empire", 21.11.1829, s.4). Osmanlı yönetimini zalimlikle suçlamasına rağmen gazeteye göre Sultan II. Mahmud farklıydı. *Courier* gazetesinden aktarılan habere göre, onun yenilik tutkusu ve bir Müslüman için alışılmadık olan Avrupaî alışkanlıkları ve Hristiyan geleneklerine yakınlık göstermesi, bazılarına göre Fransız kökenine dayandırılmaktaydı. Belki pek çok kişinin bilmediği bir gerçek, II. Mahmud'un annesinin Fransa'nın Cherbourg kentinden esmer ve büyüleyici bir kadın olmasıydı. Akdeniz'in korsanlıkla dolu sularında yaşanan olağan olaylardan biri sonucu Türklerin eline düşmüş, ardından Saray'a alınmıştı. Güzelliği ve cazibesiyle gözde haseki konumuna yükselmiş ve bugünkü Sultan'ın annesi olmuştu. Hakkında söylenenlere göre, Mahmud annesine derin bir sevgiyle bağlıydı ve Avrupai zevklerini de annesinin eğitimiyle kazanmıştı. Bu zevklerin açıkça ifade edilmesi onun hayatını defalarca tehlikeye sokmuştu, sonunda ise neredeyse tahtını kaybettiriyordu. Annesi ölüm döşeğindeyken Mahmud'dan, mücevherlerini ve kişisel değerli eşyalarını Cherbourg'daki Fransız akrabalarına göndereceğine dair söz almıştı. Kısa bir süre önce Cherbourg limanına iki gemi yanaşmıştı. Bu gemiler, Sultanın rahmetli annesinin akrabalarına gönderdiği değerli eşyalar ve zengin

hediyelerle doluydu (*Roscommon and Leitrim Gazette*, The Turkish Empire, 21.11.1829, s.4; *Chutes Western Herald*, 23.11.1829, s.1). Haberde verilen Sultan Mahmud'un annesinin Fransız olduğuna dair bilgiler Türk kaynaklarında da geçmekle beraber Gürcü olduğu da söylenmektedir. Necdet Sakaoğlu'na göre ünlü haseki ve valide sultanlar için oluşturulan soylu kimlikleri gibi, Naksıdil Sultan'a da o dönemde yakıştırılan bu düzmece öykü ilk olarak İngiliz gazetelerinde yayımlanmıştır. Gerçekte ise milliyeti ve ailesi meçhuldür (Sakaoğlu 2008: 356).

Sultan II. Mahmud'un Karakteri, Reformları ve Osmanlı Devleti'ndeki 1829-1839 Yılları Arasındaki Gelişmeler

İrlanda matbuatında, yukarıdaki örneklerden de anlaşılabileceği gibi Osmanlı yönetimi veya yöneticileri/paşaları eleştirilse de Sultan Mahmud özelindeki haberlerde Sultan'ın gerek fiziksel özellikleri gerekse yaptıkları övülmüş ve ona olan hayranlık belirtilmiştir. Reform yanlısı olması ise bu popülariteyi artırmış ve yaptıkları takip edilmiştir. Buna dair örnekleri kronolojik olarak verecek olursak ilk olarak *Belfast Newsletter*'in 07.11.1826 tarihli ve Eflak kaynaklı haberinden başlamak faydalı olacaktır. Habere göre Sultan Mahmud'un Osmanlı hükümet sistemini, Avrupalı yönetim biçimlerine benzetme yönündeki planlarına bir yenisi eklenmiştir. Sultan Avrupa'daki çeşitli saraylara diplomatik temsilciler atayacağını duyurmuştur (*Belfast Newsletter*, 07.11.1826, s.2).

Carlow Morning Post'un 07.02.1828 tarihli haberine göre ise Sultan Mahmud'un Yeniçerileri kaldırması, yeni ordu için Avrupa ordularının askeri disiplinini benimsetmesi son derece akıllıca planlamış ve hızlıca uygulamaya geçirilmiş adımlardı. Bu uygulamalar, Sultan'ın olağanüstü bir cesarete sahip olduğunu, bir anda işe yaramaz, eski bir sistemden çağdaş ve etkili bir askerî düzene geçişten asla çekinmediğini ortaya koymuştur. Sultan'ın karakteri, yakın dönemde gerçekleşen bir uygulamayla daha da iyi anlaşılmaktadır. İzmir'den gelen ve 8 Aralık tarihli haberlere göre Sultan, yasama alanında bir ilerleme kaydetmiştir. Gerçek bir meclis toplamış ve imparatorluğun önde gelen adamlarının en kısa sürede İstanbul'da bir araya gelmesini emretmiştir. Her büyük şehir iki, her küçük kasaba ise bir temsilci gönderecektir. Bu temsilciler Ayânlar arasından, yani en zengin toprak sahiplerinden seçilecektir. Şehirlerde, seçilmeye uygun olabilmek için en az 500.000 kuruş; kasabalarda ise 100.000 kuruşluk servete sahip olmak gerekecektir. Böyle bir meclis Osmanlı tarihinde ilktir ve eğer siyasal gelişmeler engel olmazsa, Osmanlı Devleti'nin iç yapısında ve dış ilişkilerinde daha da önemli değişikliklerin gerçekleşeceği umut edilmektedir (*Carlow Morning Post*, "Turkey", 07.02.1828, s.3).

Sultan Mahmud'un reformlarına ve karakterine duyulan en büyük övgülerden birini *Roscommon and Leitrim Gazette*'nin 21.11.1829'de yayımladığı haberinde görmek mümkündür. Gazete bu haberin *London Review*'de Rus Savaşının felaketle sonuçlanmasından önce kaleme alındığı belirtilmiştir. Habere şöyledir:

"Reformlara yönelik engeller büyük olsa da aşılmaz değildir. Osmanlı İmparatorluğu genelinde ve özellikle Mısır'da, bu yüzyıl boyunca birçok gelişme gözlemlenmiştir; bu alanda en yetkin uzmanlar, aydın ve enerjik bir Sultan yönetiminde iyileşmeye dair umutlarını canlı tutmuşlardır. İşte Sultan II. Mahmud, böyle bir hükümdar olduğunu kanıtlamıştır. Avrupa, topraklarının refahı için bu denli şahsen çaba göstermiş başka bir hükümdarla övünemez. Tahta, iki kanlı isyanın ardından çağrıldığında, başkenti iki rakip grubun çatışmalarıyla sarsılmış, vilayetler ise isyancı veya hoşnutsuz beyler ve paşalar tarafından yönetilmekteydi. Buna rağmen Sultan, zamanla düzeni ve sükûneti yeniden sağlamış ve Arnavutluk'tan Mısır'a kadar otoritesini tesis etmiştir. Bu hedeflere ulaşmak, büyük bir beceri, kararlılık ve bilgelik gerektirmekteydi ve Mahmud bu nitelikleri üstün düzeyde sergilemiştir. Onun fermanları imparatorluğun dört bir yanında saygı görmekte ve çoğu bölgede istek ve coşkuyla uygulanmaktadır. Doğu edebiyatındaki yetkinliğiyle tanınan Sultan, bilim ve sanatın özellikle de Batılılar tarafından daha başarılı bir şekilde geliştirilen yönlerinin değerini tam anlamıyla kavramıştır. Halkının bu nimetlerden faydalanması yönündeki arzusunu açıkça ortaya koymuştur. Böylesine güç ve zekâ, özellikle bir hükümdarda oldukça sıra dışı bir durumdur. Zira Mahmud, tahta çıktığı 23 yaşına kadar, sarayda hapis hayatı yaşamış, insanlarla serbestçe etkileşimden uzak kalmıştır, ki bu tür etkileşim, ahlaki ve entelektüel gelişim için son derece elverişlidir. Onun, kuzeni Selim ile geçirdiği sekiz aylık süre zarfında (Selim'in tahttan indirilip öldürülmesi arasındaki dönem), ondan çok şey öğrendiği düşünülmektedir. Ancak Mahmud, yönetsel yetenekler ve özellikle aldığı kararların uygulanması açısından, Selim'i çok geride bırakmıştır. Yeniçerilerin ortadan kaldırılması, ona haklı olarak "fatih" unvanını kazandıran bir başarıdır. Bu sayede kazandığı üstünlük, ileride yapılacak reformları kolaylaştıracak nitelikte olmuştur. Bu olaydan sonra, artık vezirleriyle yalnızca yazılı iletişim kurmak yerine, devlet konseyine bizzat başkanlık etmekte, üyelerle birlikte doğrudan devlet işlerini müzakere etmektedir. Ayrıca, müsadere sistemini de yürürlükten kaldırmıştır. Son olarak bu tür reformları kendi imtiyazlarından fedakârlık yaparak başlatılması ve daha özgür yönetim ilkelerini benimsemesi, büyük umutlara vesile olmuştur. Ne yazık ki, bu mücadeleyi izleyen yorgunluk döneminde, Rusya fırsatı ele geçirmiş, Sultan'ı yeni bir savaşa sürüklemiştir. Bu savaş, tüm enerjisini tüketmiş ve bir anda patlak vermiştir. Aslında tam da o sırada, faaliyetleri imparatorluğun iç yönetiminde tüm meyvelerini verecekti" (Roscommon and Leitrim Gazette, "The Sultan Mahmoud II", 21.11.1829, s.4).

Reformist Sultanın reformlarından biri olan *Takvim-i Vekayi*'nin de haberi hemen yapılmıştır. *Leinster Express*'in 19.11.1831 tarihli sayısında şunlar yazılmıştır:

"Halife Ömer'in bir halefi olan Sultan Mahmud, İstanbul'da haftalık bir gazete yayımlamaya hazırlanıyor; bu gazete, Türkçe ve Fransızca dillerinde olacak. Gazetenin tanıtım broşürü şimdiden yayımlandı ve çok yakında, kıtadaki diğer gazetelerle birlikte biz de onu alıntılamaktan mutluluk

duyacağız. Bu basit gelişmenin ne gibi sonuçlar doğurabileceğini hayal etmek bile heyecan verici!" (Leinster Express, 19.11.1831, s. 2).

Yine *Limerick Chronicle*'ın 31.05.1834 tarihli haberine göre, Sultan II. Mahmud, yakın zamanda İstanbul'da, Paris'teki Académie Française örneğini temel alan bir Türk Akademisi (Académie Française örnek alınarak 1851'de Encümen-i Daniş kurulmuştur. Ancak burada Tercüme Odası kastedilmiş olabilir.) kurmuştur. Ayrıca Türk dili üzerine bir sözlük hazırlanmasını emretmiştir *(Limerick Chronicle,* 31.05.1834, s.2).

Freemans Journal'ın 13.08.1834 tarihli ve *Court Journal* kaynaklı haberinde ise, Sultan II. Mahmud'un kızı Saliha Sultan ile Halil Rifat Paşa'nın düğününe dair bir gözlemcinin düşüncelerine yer vermiştir. Törenin şaşaalı ve sıra dışı olduğu, İstanbul halkının günlerce kahve ve tütün eşliğinde eğlencelere katıldığı, sekiz gün süren kutlamalar sonunda büyük bir alay düzenlendiği, binlerce kişinin izlediği belirtilmiştir. Gazeteye göre Sultan II. Mahmud, bu evlilik vesilesiyle ülkesinin yaşam biçimlerini geliştirme kararlılığını bir kez daha ortaya koymuştu. Kızına ve damadına, barbarlık çağının artık sona erdiğini ve birlikteliklerinden doğacak çocukların yaşamasına izin verileceğini de ilan etmişti (*Freemans Journal*, "Marriage of the Sultana Saliha to Ali Paşa", 13.08.1834, s.2). Haber Sultan Mahmud'un kızının düğün törenine dair ayrıntılar içerirken, doğru olmayan bilgilerde vermiştir. Bu, Osmanlıdaki Hanım sultanların çocuklarının eskiden öldürülüyor olması mesajı ve sultanın kızlarından olan çocuklarında tahta geçebilme hakkıdır. Ancak bu bilgiyi Sultan Mahmud'un reformlarıyla ülkeyi ne kadar değiştirdiğini vurgulayan, doğuyu anlatımlar yoluyla birtakım kalıplarla zihninde canlandıran batılı bir gazetenin yorumu olarak değerlendirmek mümkündür.

Connaught Telegraph'ın 07.10.1835 tarihli haberi de değişen Türk modası hakkında bilgi vermişti. Habere göre başlangıçta son derece endişe verici bir yenilik olarak görülen bir değişim, yakın zamanda İstanbul'da gerçekleşmiştir. Bu değişim, büyük Osmanlı reformcusu Sultan II. Mahmud'un teşvikiyle, Türk hanımlarının Avrupa tarzı kıyafetleri benimsemesiydi. Bu teklif başlangıçta haremde büyük bir dirençle karşılanmış ancak hanımların önyargılarını aşmalarından sonra, bir yıl öncesine kadar nefret edilen şeyler artık büyük bir beğeniyle benimsenmeye başlanmıştır. Avrupa tarzı etekler, balon kollu giysiler, omuz örtüleri, kurdeleler, çiçek süslemeleri, çoraplar, eldivenler ve Fransız ayakkabıları artık modaya düşkün hanımlar arasında yaygın biçimde kullanılmaktaydı. Hatta bazı Sultan hanımlar bu yeni modayı öyle aşırıya vardırmıştır ki, şapkalarını ve pelerinlerini evin içinde dahi takar olmuşlardı *(Connaught Telegraph,* "Change in Turkish Fashions", 07.10.1835, s.4; *Belfast Newsletter*, "Change in Turkish Fashions", 02.10.1835, s.1). Ancak daha sonra bu haberin doğru olmadığı İstanbul'da bir süre yaşamış olan Miss Pardoe tarafından belirtilmiş ve Osmanlı kadınlarının halen geleneksel kıyafet olan 'cübbe' ve 'şalvar'ı tercih ettiğini, dışarı çıkarken ise 'yaşmak' ve 'ferace' ile örtünmeye devam ettikleri ifade etmiştir. Ona göre, tahtta bulunan hükümdar kendi güvenliğini ve başkentinin huzurunu önemsediği sürece bu örtülü ve kafesli

hayat tarzı da sürecektir *(Connaught Telegraph*, "Sultan Mahmoud and His Seraglio", 30.11.1836, s.2).

Belfast Newsletter'ın 12.09.1837 tarihli haberine göre, Sultan II. Mahmud, yakın zamanda yayımladığı bir fermanında, Türklerin gün boyu hareketsiz şekilde sedirlerde uzanarak vakit geçirme alışkanlığının, onları Avrupalılardan daha zayıf düşürdüğünü belirttikten sonra, bundan böyle odaların sandalyeler ve koltuklarla döşenmesini, koltukların ise yalnızca gece dinlenmek için kullanılmasını emretmiştir *(Belfast Newsletter*, 12.09.1837, s.2).

Tralee Mercury ise 20.09.1837 tarihinde *"Sultan Mahmud ve Türkiye'deki Reformları"* başlıklı bir haber yayımlamıştır. Bu haber 1837 yılında R. T. Claridge tarafından yazılan *Guide to the Danube and Constantinople* adlı seyahat rehberinden bir alıntıyı aktarmıştır. Buna göre;

> Sultan Mahmud, Abdülhamid'in oğludur ve çok sayıda erkek ve kız kardeşten hayatta kalan tek kişidir. Büyük Peygamber'in halefi ve vekili olarak, en yüksek yürütme ve yasama yetkilerini kendisinde toplamaktadır. 20 Temmuz 1785'te doğmuş, 28 Temmuz 1808'de tahta çıkmıştır. Orta boylu, omuzları ve göğsü oldukça geniş, koyu esmer tenli, uzun siyah sakallı ve bıyıklıdır; yapılı ve güçlü bir görünüme sahiptir. Yeniçerilerin ortadan kaldırılmasındaki başarısıyla yükselen Mahmud, diğer kötü yapılara da darbe indirmeye karar vermiştir. Bu doğrultuda müftü ve ulemaya sarıklarını bırakıp yerine kırmızı fes giymelerini emretmiş ve mülkiyetin babadan oğula geçmesini yasalaştırmıştır. Özellikle ilk uygulama önemsiz gibi görünse de amacı bu gururlu ve güçlü sınıfı halkla kaynaştırmak olduğundan son derece önemliydi ve Mahmud'un seleflerinden herhangi biri bu girişimle tahtından indirilebilirdi. Bu dönemde Sultan yeni bir yola girmiş görünmektedir: Askerlerini eğitmiş, kendisi de eğitim almış, önceki tüm hayatı boyunca karşılaştığı yorgunluktan fazlasını altı ayda çekmiştir. İngiliz tipi eyerle at binebilmiş ve bir taburu Avrupalı bir mareşal gibi idare edebilecek duruma gelmiştir. Zulümler azalmış, insan hayatının değeri artmıştır. Ancak, Mahmud'un hâlâ bir Türk olduğu unutulmamalıdır; Müslüman dogmalarıyla yetişmiştir. Buna rağmen, İslam ön yargılarıyla ve Kur'an yasalarıyla çelişen kurumlar kurması, reformlarını uygulamadaki kararlılığı ve zihinsel gücü şaşırtıcıdır. Bir baba olarak Mahmud, çocuklarına büyük özen göstermektedir. İki kızı paşalarla evlidir. Bu evliliklerden doğacak erkek çocuklar artık öldürülmeyecek, kızlar da eski gelenekte olduğu gibi şehir dışına çıkarılmayacaktır. Oğulları Sultan Abdülmecid Efendi ve Sultan Abdülaziz Efendi (biri 12, diğeri 11 yaşındadır) artık saray hareminde kapalı tutulmamaktadırlar. Ancak Mahmud, onların yaşlarının ilerlemesiyle kendi ömrünün de daha kırılgan hale geldiğini bilmektedir. Bu ve uzun süredir yerleşmiş adetler üzerindeki çeşitli diğer yenilikler, halkın durumunu büyük ölçüde iyileştirmiş, geleneklerini ve kurumlarını daha medenî uluslarınkine yaklaştırmıştır. 1828'de Ruslarla başlayan savaşta, Mahmud'un yeni süvarileri, yaklaşık dört yüz kişilik ileri bir karakolu basarak kulaklarını kesmiş ve ganimet olarak başkente göndermiştir. Ancak Sultan, bu olaylarda

alışıldık memnuniyeti göstermemiş, aksine bu adeti sert şekilde kınamış, yasaklamış ve gelecekte esirlere kötü muamele edilmemesi, güvenli şekilde İstanbul'a ulaştırılmaları talimatını vermiştir. Bu hem cesur hem aydınlanmış hem de insancıl bir adımdı. Yazara göre bu uygulama İslami bir önyargının temeline inmekteydi. Zira Muhammed peygamber, kılıçla alınan esirin sahibinin malı olduğunu ilan etmişti. Eskiden Hristiyan tebaadan (burada Ermeniler ve Rumlar kastedilir) birinin Türk askerleri sefere çıkarken görünmesi uğursuzluk sayılırdı. Atlı görülürlerse inmek zorundaydılar ve yeşil sancak geçene dek kenarda beklerlerdi. Hiç kimse, Peygamberin sancağı açıldığında onun yakınına bile yaklaşamazdı. Şimdi ise sadece izinli değil, davetlidirler. Osmanlı önderine rahatlıkla bakabilir, hatta onun yokluğunda kutsal çadırına "kâfir" ayaklarıyla girebilirler. Onlara hakaret edenler en ağır cezaya çarptırılmaktadır. Artık tüm dinlere hoşgörü gösterilmektedir ve üç yıl önce Ermenilere bir kilise inşa etmeleri için arsa verilmiştir. Bu kilise £35,000 harcanarak yapılmıştır. Mimari büyük destek görmektedir. Şehrin dışında inşa edilen kışlalar, medeni ülkeler için örnek teşkil edecek düzeydedir. Cephanelik, saraylar ve bir taş saray (ki tamamen Avrupai tarzda) mevcut Sultan tarafından inşa ettirilmiştir. Silah, kep, deri, kumaş, top, ipek vb. fabrikalar (çoğunlukla yabancılar tarafından işletilmektedir) son beş yıl içinde ortaya çıkmıştır. Ancak hepsi devlet tekeli altındadır. Araba kullanımı, önceki peygamber halefleri tarafından benimsenmemiştir. Ancak iki yıl önce Mahmud, dört at koşulu küçük bir İngiliz faytonu edinmiş ve bunu büyük bir ustalıkla sürmüştür. Çatal ve bıçak kullanımı yaygınlaşmaktadır. Türkiye tarihinde görülmemiş bir biçimde, elçiler ve Hristiyan liderler saraya yemeğe davet edilmektedir. Sultan, onlarla yemese de onlarla serbestçe sohbet etmekte ve alkolsüz şampanyalardan içmektedir. Bu içki daha çok şerbet ya da limonata sınıfına alınmaktadır. Daha önce hükümet hizmetinde bulunan kimselerin mülkleri ölümlerinden sonra hazineye devredilirdi. Herhangi bir zenginlik, kamusal mali çıkar için hayatlarını feda etmeleri için yeterli gerekçeydi. Mahmud bu geleneği kaldırmış, Divan'da kalıtımsal mirasın yasasını ilan etmiştir. Kur'an'daki yasaklara rağmen, insan suretleri içeren resimler ve müzik artık kabul görmektedir. Genç prensesler İtalyan bir ressam tarafından minyatürlenmiş, sultanın portresi ise yağlı boya ile yapılmış ve cephaneliğe asılmıştır. Taş baskısı yapılmış ve şehirde satılmaktadır. Ayrıca müzik artık sıkça duyulmaktadır. Eskiden büyük bir şahsiyet ziyaret edildiğinde, diz çöken köleler tarafından ona kahve ve nargile sunulurdu. Bu uygulama sarayda yasaklanmış ve yavaş yavaş ortadan kalkmıştır. Haremler artık devlet hapishaneleri değildir; kadınlar serbestçe dışarı çıkabilmekte ve takı takabilmektedir. Sultan'ın kızı Ali Paşa ile evlenince Mahmud, erkek çocukların öldürülmeyeceğine ve kızın üç yıl sonra şehirden ayrılmaya zorlanmayacağına söz vermiştir. Camilere artık (ibadet yapılmadığı zamanlarda) yabancılar da alınmaktadır. Basın henüz zayıf olsa da yavaş yavaş etkisini göstermeye başlamış ve dört dilde yayımlanan haftalık bir gazete halkın ilgisini çekmektedir. Yakın zamanda Sultan, ülkesinin farklı

> bölgeleri arasında buharlı gemi seferleri başlatma ve bu yaz bizzat bu bölgeleri ziyaret etme niyetini açıklamıştır. Bu açıklama, geleneklere bağlı din adamlarında büyük bir dehşet yaratmıştır. "Tanrı'nın gölgesi" şehirden ayrılıyor! Gerçekten, son yakındır şeklinde yorumlanmıştır (*Tralee Mercury*, "The Sultan Mahmoud and His Reforms in Turkey", 20.09.1837, s.4).

Haberde görüldüğü gibi II. Mahmud, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmış, Batı tarzı reformlar yapmış, ulemanın kıyafetini değiştirmiş ve müsadere sistemini kaldırarak miras hakkını tanımıştır. Dinî hoşgörüyü artırmış, sanayi, mimari ve basını geliştirmiştir. Kadınların ve gayrimüslimlerin toplumsal hayata katılımını desteklemiş, modernleşme yolunda cesur adımlar atmıştır. Müzik aslında Osmanlı toplumunda özellikle haremde olmasına rağmen Sultan Mahmud reformlarının içerisinde gazetelerde çokça yer almıştır.

Freemans Journal'ın 16.07.1839 tarihli haberinde de Sultan II. Mahmud'un yakın zamanda haremindeki hanımefendilere bir konser verdiği yazılmıştır. Bu konserde, müzik eğitimini Paris'te almış genç bir Türk, Beethoven'ın sonatlarından birini (ve başka eserler de) çalmıştı. Bu performans, topluluğu büyülemiş ve salon alkış yağmuruna boğulmuştu (*Freemans Journal*, 16.07.1839, s.1).

Yukarıdaki haberde de belirtildiği gibi Hristiyan liderleri kabulüne dair bir haber *Belfast Newsletter*'ın 17.11.1837 tarihli sayısında yer almıştır. Buna göre Avusturya İmparatorluk ailesinden Başdük John'un İstanbul ziyareti Alman gazetelerinde geniş yer bulmuştur. Yüksek şahsiyet (Sultan II. Mahmud), Başdük'e büyük bir ilgi göstermiş; ona Harem dairesini gezme ayrıcalığı bile tanımış ve değerli hediyeler sunmuştur. Başdük, iki haftalık konaklamanın ardından İstanbul'dan ayrılarak İzmir, Atina ve Trieste'ye doğru yola çıkmıştır. Viyana Sarayı, bu misafirperverlikten memnuniyet duymuştur. (*Belfast Newsletter*, 17.11.1837, s.2).

Belfast Newsletter'in 23 Ekim 1838 tarihli haberine göre ise Osmanlı Hariciye Nazırı Reşid Paşa'nın Papa ile gerçekleştirdiği görüşme Roma'da geniş yankı uyandırmış ve *Diario di Roma* gazetesinde yayımlanmıştır. Reşid Paşa, Sultan II. Mahmud'un Fransa Sarayı'ndaki nazik karşılamadan duyduğu memnuniyeti Papa'ya iletmiş ve bu temasların Papalık ile Osmanlı arasında daha uyumlu ilişkiler doğurmasını umduğunu belirtmiştir. Papa ise Sultan'ın Katolik tebaya yönelik adil tutumunu takdir etmiş, Reşid Paşa'dan bu koruyucu yaklaşımı sürdürmesini rica etmiştir (*Belfast Newsletter*, 23.10.1838, s.2).

Freemans Journal'ın 06.09.1837 tarihli haberinde bu defa Londra'daki Osmanlı büyükelçiliğinde Sultan Mahmud'un doğum günü şerefine yapılan aydınlatmanın ayrıntıları yer almıştır. Habere göre Londra'da Regent's Park'taki Sussex Terrace'ta bulunan Osmanlı Elçiliği, Sultan Mahmud'un doğum günü şerefine görkemli şekilde aydınlatılmıştır. Bina boyunca "Sultan Mahmud çok yaşa" sözleri yeşil ve altın harflerle yazılmıştı. Bu yazının üzerinde, rengârenk lambalarla oluşturulmuş uzun bir Türk yıldızı ve hilali de yer

almaktaydı. Türk marşı ve benzeri parçaları çalan bir müzik grubu, çevredeki mahalle sakinlerinden büyük bir kalabalığı kendine çekmiş, bu kalabalık, geç saatlere kadar dağılmamıştır (*Freemans Journal*, 06.09.1837, s.2). Bir yıl sonra benzer tören yine yapılmıştır. (*Freemans Journal*, "Fashion and Varieties", 08.12.1838, s.2).

Haberlerde de görüldüğü gibi Sultan Mahmud ile ilgili verilen tasvirlerde İrlanda gazeteleri Avrupa'daki çeşitli gazetelerden bazen de doğrudan İstanbul'dan edindikleri bilgilerle aktarım yapmışlardı. Bu haberlerde Sultan Mahmud Müslüman bir toplumda yetişmesine rağmen Batı tarzı reformlar yapmış ve ülkesini çağdaş ülkelerin seviyesine taşımış büyük bir lider olarak tanıtılmıştır. Bu bugünkü Osmanlı tarih yazımında da böyledir. Ancak döneminde Sultan Mahmud reformlarıyla halkının her kesimini memnun edememiş hatta kendisine "gavur padişah" ismi bile yakıştırılmıştır. Buna dair bir örneği *Kerry Examiner*'in "Sultan Mahmoud" başlıklı ve 04.06.1841 tarihli haberinde görmek mümkündür. Gazeteye, Manzari Shark takma ismiyle gönderilen yazı şöyleydi:

> "Tunus sokaklarında dolaşırken, bir gün yaşlı ve saygın görünümlü bir Mağripli tarafından durduruldum. Bana Levant (Doğu Akdeniz) hakkındaki haberleri ve genç Sultan'ın faaliyetlerini sordu. Kendisinin sorularını kısmen yanıtladıktan sonra bana şöyle dedi: "Biz Muhammedîlerin Hristiyan bir hükümdar tarafından yönetiliyor oluşu, bizim günahlarımızın bir cezasıdır. Sanma ki (dedi) Abdülmecid ya da babası Mahmud, Muhammedî kökenlidir. Mahmud, bir Rum Katolik'i olarak yetiştirildi ve o inançla öldü. Aynı inançla da oğlu Abdülmecid'i yetiştirdi. O da bugüne kadar gizlice bu inançta kaldı." "Size söylediklerim bir sır gibi görünebilir ama sabırla beni dinlerseniz, yakında her şey aydınlanacak. Bu arada gelin burada oturalım ve birlikte bir kahve içelim." Rahatça oturduktan ve kahvemizi içtikten sonra, bana şu sözlerle hikâyesini anlatmaya başladı:"Mahmud (gerçek Mahmud), Osmanlı tahtının yasal varisiydi. Allah'tan korkan, ülkesini seven ve her işte halkının iyiliğini gözeten bir adamdı. Halkı tarafından çok sevilirdi. Kötülüğü sert biçimde cezalandırır, erdemi gücü yettiğince ödüllendirirdi. Dindarlığı, hatta fanatizmi öylesine uç noktaya ulaşmıştı ki, hiçbir kimsenin karşısına yüzünü örtmeden çıkmanın günah olduğuna inanırdı; hatta kendi eşlerinin önüne bile yüzü örtülü olmadan çıkmazdı. İşte bu, ülkemizin felaketi oldu; Osmanlı İmparatorluğu, Allah'ın halkının elinden bu yüzden alındı. Zira bugünkü Sultan ve onun altındaki tüm yetkililer görünüşte Müslüman olsalar da kalben hepsi Rum Katolik'idir. Mahmud'un ne kamuya açık ne de özel hayatında yüzünü göstermemesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun elimizden alınmasına yol açtı. Bu da şu şekilde gerçekleşti: Yüzyıllardır Osmanlı İmparatorluğu'nu gözleyen Ruslar, Mahmud'un halkı tarafından şahsen tanınmadığını bildiklerinden, Tanrı'nın da izin verdiği bir hileye başvurdular. Bir gün Mahmud adalet dağıtırken bir Rus prensi geldi ve Sultan'dan özel bir görüşme talep etti. Sultan, tehlikeyi fark etmedi ve kabul etti. Her ikisi adalet salonundan ayrılıp özel görüşme odasına geçtiler. Tüm görevliler ve halk, sabırla geri dönmelerini bekledi. Yarım saat sonra Sultan –

Avrasyad e-ISSN: 2147-2610

> ya da Sultan'ın giysileri içinde biri– geri döndü, Rus prensi ise yoktu. O gün adalet dağıtımı yapılmadı, halk dağıldı ve Sultan alışılagelmiş biçimde saraya götürüldü. Rus Prensine ne olduğu sorulmadı bile; o bir daha hiç görülmedi. Birkaç gün sessizlik sürdü, ardından dinimize ve atalarımızın geleneklerine aykırı pek çok yeni kıyafet getirildi; pek çok eski memur görevden alındı ve halkın tanımadığı yeni kişiler onların yerine getirildi. Kısacası, yumuşak huylu, erdemli ve dindar Mahmud; kibirli, ahlaksız ve dinsiz bir karaktere dönüştü. Size söylememe gerek var mı? Artık Rus prensi, Mahmud'un yerine geçmişti. Hani derler ya, 'yüzündeki örtüyü kaldırdı' — işte tam burada uygulanabilir bu söz! Bütün bunlara Tanrı müsaade etti; çünkü ileride daha pek çok benzer şeylerin olmasına da izin verecek. Zira geleneklerimiz bize öğretir ki, tüm Muhammedî ülkeler Hristiyan kâfirlerin eline geçecek; ta ki Mesih bir kez daha gelene kadar (senin de inandığın ikinci geliş), o geldiğinde ülkelerimizi zalimlerin elinden kurtarıp bize hem cennette hem dünyada egemenlik verecek. O zamana dek, bize zulmedenler (burada Fransızlar ve Kuzey Afrika'daki hâkimiyetlerinden bahsetti) bu dünyada vatan bulamayacak ve ahirette de şeytanlar tarafından azap göreceklerdir. Tam o sırada, anlatıcımın bir arkadaşı geldi ve onu yanına çağırarak sözünü kesti. Bu yazıdan sonra gazetenin yorumu "yukarıda anlatılanların doğruluğuna gelince, karar siz okuyuculara kalmıştır" olmuştur (*Kerry Examiner*, "Sultan Mahmoud", 04.06.1841, s.4).

İrlanda gazetelerinde Sultan Mahmud ve reformlarından başka döneminin siyasi gelişmelerine de yer verilmiştir. Edirne Antlaşmasına kadar yukarıda verilen haberlerden başka 1831 Osmanlının Bağdat Valisi Davut Paşa'nın *(Kerry Evening Post*, 19.10.1831, s. 4; *Chutes Western Herald*, "Dublin Election", 20.10.1831, s.4) ve Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın isyanına dair haberler yayımlanmıştır. Tahmin edileceği gibi Kavalalı'nın isyanı çok daha fazla yer almıştır. Mısır Valisi ile Sadrazam arasında yapılan savaşta Osmanlı ordusunun Konya'da yenildiği ve Sadrazamın esir alındığı, Kavalalı için İstanbul yolunun açıldığı yazılmıştır. Olay üzerine Sultan II. Mahmud'un saraydan (Topkapı Sarayı) ayrıldığı ve reformlarına karşı olan birçok düşmanının bulunduğu Divan'a gittiği belirtilmiştir *(Carlow Morning Post*, 28.01.1833, s.2; *Belfast Newsletter*, 15.02.1833, s.2). Genel olarak gazetelerin isyan eden paşalarla ilgili yorumu; ne yaparlarsa yapsınlar başarılı olamayacakları şeklindedir. Buna kanıt olarak da Sultan Mahmud döneminde Tepedelenli'den başlayarak pek çok örnek görüldüğü ancak sonuçta hiçbirinin başarılı olmadığı verilmiştir.

Hünkâr İskelesi Antlaşmasına dair de detaylar gazetelerde yer almıştır. Buna göre İstanbul'a gelmekte olan isyancılar karşısında Rusya geniş kapsamlı bir savunma planı hazırlayarak Sultan Mahmud'a sunmuştur ve plan kısmen yürürlüğe konmuştur. Buna göre Çar I. Nikola, Sultan'ın emrine subaylar, mühendisler ve çeşitli görevliler göndermiştir. Ayrıca Çanakkale Boğazının tahkimatları güçlendirilmiş, Rus savaş gemilerinden temin edilen ağır toplar, Sultan'a Kala-i Sultaniye'yi silahlandırılması için verilmiştir. Mehmed Ali Paşa'nın saldırılarına en açık olabilecek Asya kıyısındaki noktalar da Rusların yardımıyla savunma

durumuna geçirilecektir. İlaveten Sultan'ı içerideki düşmanlara karşı korumak amacıyla, başkente giriş yolları tahkim edilecek ve İstanbul surlarla çevrelenecektir *(Belfast Newsletter*, "Russia-Turkey" 13.08.1833, s.2).

Tahmin edileceği gibi Kavalalı isyanı karşısında Sultan Mahmud'un en sonunda Rus yardımını kabul etmesiyle Rusya'nın elde ettiği haklar sonrası, Balta Limanı Antlaşması imzalansa bile İngiltere'nin durumu *London Times*'tan alıntıyla Belfast *Newsletter*'in 07.09.1838 tarihli sayısında eleştirilmiştir. 1833 tarihli Hünkâr İskelesi Antlaşması'na atıfla, İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki etkisini Rusya'ya kaptırdığı ve dış politikadaki zayıflığı vurgulanmıştır. Rusya, Fransa ve Mehmed Ali Paşa'nın güçlü donanmalarının İngiliz sömürgeleri açısından tehdit oluşturduğu, buna karşın İngiltere'nin yetersiz donanma kapasitesine sahip olduğu belirtilmiştir. Sultan Mahmud ile kurulan yakın ittifak ve Karadeniz'de İngiliz bayrağı gösterilmesinin Rusya'ya karşı sadece sembolik bir caydırıcılık oluşturduğu ifade edilmiştir *(Belfast Newsletter*, "The Navy—The Army", 07.09.1838, s.1). Bu haberden iki ay sonra yine aynı gazetede İngiliz ve Osmanlı donanmaları arasında Ege ve Akdeniz'de yoğun diplomatik ve askeri temaslar yaşandığı aktarılmıştır. Haber göre Amiral Stopford'un komutasındaki İngiliz filosu Osmanlı donanmasıyla birlikte hareket etmektedir ve kışı İzmir'de geçirecektir. 26 Ekim'de Kaptan Paşa'nın amiral gemisinde düzenlediği görkemli yemekte iki taraf arasında dostane ilişkilerini pekiştirmiştir. Kaptan Paşa Amiral'e kıymetli hediyeler vermiştir. Ayrıca bir İngiliz kaptana Osmanlı filosunda komuta teklifi yapılmıştır. Gazeteye göre bu gelişme, yalnızca askeri iş birliğini değil, aynı zamanda iki imparatorluk arasında gelişen stratejik güven ilişkisini de yansıtmaktadır *(Belfast Newsletter*, "British and Turkish Fleets in The Mediterranean", 23.11.1838, s.2).

Bilindiği gibi Sultan II. Mahmud 1 Temmuz 1839'da ölmüştür. Ölümüne dair haber tahmin edileceği gibi İrlanda basınında çokça yer almıştır. Ölüm tarihi gazetelerde 29 ya da 30 Haziran olarak verilmiştir. Hatta bazı gazeteler aslında 27 Haziran'da öldüğünü ancak devlet gerekçeleri sebebiyle bir süre gizlendiği yazılmıştır. Gazetelere göre Sultan II. Mahmud, 20 Temmuz 1785'te doğmuş olup 54 yaşını tamamlamamıştı. 28 Temmuz 1808'de, ağabeyi IV. Mustafa'nın tahttan indirilmesiyle Osmanlı tahtına çıkmıştı. İstanbul'dan gelen bilgilere göre Sultan'ın naaşı şehirden geçirilerek defin yerine götürülürken halkın gösterdiği üzüntüye eş değer hiçbir şey görülmemişti. Cenazesi, bizzat kendisinin önceden belirlediği bir noktaya, İstanbul'un ana caddesi olan Divan Yolu'nun ortasına defnedilmiştir. Buraya onun onuruna muhteşem bir anıt dikilecektir. Geride 6 çocuk bırakan Sultan Mahmud'un hareminde 500 kadın vardı fakat yalnızca bir eşi vardı; o da bir Ermeni'ydi (*Freemans Journal*, "Death of The Sultan", 19.07.1839, s.2; *Belfast Newsletter*, "Death of Sultan Mahmoud", 23.07.1839, s.2; *Freemans Journal*, "The East", 27.07.1839, s.2). Gazetede bahsi geçen kişi Sultanın, Haciye Nevfidan Kadın ya da Haciye Hoşyar Kadın olarak bilinen ama Ermeni olup olmadığı kesin olmayan eşi olabilir. Gazetelere göre Sultan'ın tüm çocukları o annedendi. Ayrıca bazı gazeteler Sultanın ölüm sebebini şarap ve sert içki kullanımı olarak yazmıştı (*Kerry Evening*

Post, "Turkey", 31.07.1839, s.4; *Roscommon and Leitrim Gazette*, "Turkey", 03.08.1839, s.4; *Freemans Journal* "Fashion and Varieties", 02.08.1839, s.2).

8 Eylül 1841 tarihli *Irish Examiner* gazetesi, Sultan II. Mahmud'un hastalığı ve vefatına ilişkin dikkate değer bir haber yayımlamıştır. Bu haber yalnızca padişahın şahsi sağlık durumu ile sınırlı kalmayıp, onun ölümüyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nda doğabilecek siyasal ve toplumsal etkileri de gündeme getirmiştir. Haberin kaynağı, saray hekimleri Dr. J. W. MacCarthy ve Constantine Caratheodory'nin (İstefanaki Karatodori) kaleme aldığı bir anlatıdır. Gazete ayrıca, İstanbul'da büyük saygınlık kazanmış olan İrlandalı hekim Dr. Justin Washington McCarty'nin de Sultan'ın sağlık ekibinde yer aldığını ve dolayısıyla bu anlatının İrlandalı kamuoyunu da ilgilendirdiğini belirtmiştir. Sultan II. Mahmud'un biyografik portresi, özellikle reformcu kimliği ile öne çıkarılmıştır. Habere göre Sultan, amcası III. Selim'in özel ilgisiyle yetişmiş ve reform düşüncesini ondan miras almıştır. Çocukluk yıllarından itibaren lükse ve zevke düşkünlüğü belirginleşmiş, özellikle sofrasında en seçkin lezzetlerin bulunmasına büyük önem atfetmiştir. Bu yönüyle Antik Yunan gastronomi figürü Apicius ile karşılaştırılmıştır. Bununla birlikte, hareketsiz bir yaşam sürmemiş; avcılık, binicilik ve balıkçılık gibi etkinliklerle saray dışı faaliyetlerini sürdürmüştür. Okçulukta ve Arnavut yayı kullanmakta gösterdiği maharet, çağdaşları tarafından takdir edilmiştir. Haberde Sultan'ın entelektüel yönüne de dikkat çekilmekteydi. Eğitim hayatı sınırlı olmakla birlikte olağanüstü hafızası ve sağduyulu yargı kabiliyetiyle bu açığı telafi ettiği, özellikle anlatı yeteneği ve nükteyle süslediği konuşmalarıyla dikkat çektiği belirtilmiştir. Reform girişimlerinin gecikmeli uygulanması ise bir stratejik sabrın ürünü olarak değerlendirilmiştir. Yeniçeri Ocağı'nın ilgasına dek sembolik bir figür olan Sultan, bu dönüm noktasından itibaren icracı bir hükümdar profiline bürünmüş ve modernleşme yönündeki adımlarını hızlandırmıştır. Eğitimli askerlerin saraya dağıtılması, askeri tatbikatların günlük rutine dönüşmesi, geleneksel sarık, kürk ve bol kıyafetlerin terk edilmesi ve Osmanlı donanmasının yeniden yapılandırılması gibi reformlar bu sürecin somut göstergeleri arasında yer almıştır. Sağlık durumuna ilişkin ilk ciddi sorunlar, 1839 Şubat ayında Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya karşı yürütülen askeri hazırlıklar sırasında ortaya çıkmıştır. Sultan'ın güçlü bünyesi bu dönemde aşırı yorgunluk nedeniyle zayıflamaya başlamış; iştahsızlık, öksürük ve mide rahatsızlıkları gibi semptomlar belirginleşmiştir. Yunan asıllı bir doktorun (Karatodori) çağrılması önerilmiş, ancak Sultan başlangıçta bu tavsiyeye direnmiştir. Nihayet yapılan muayenede karaciğer ve mideyi ilgilendiren ciddi bir hastalık teşhis edilmiş ve kan alma, sülük tedavisi gibi yöntemler gündeme gelmiştir. Ancak Sultan, sağlık sorunlarına odaklanmak yerine dikkatini ordu ve donanma meselelerine vermeyi sürdürmüş, bu durum tedavi sürecinde ciddi zaman kaybına yol açmıştır. Durumunun ağırlaşması üzerine tekrar göreve çağrılan hekimbaşı ise hastalığın ciddiyetini kavrayamamıştı. 14 Haziran'da Bayraklı Köyü'nde inşa edilen yeni bir su deposunu görmek üzere yapılan seyahat sırasında Sultan dört kez baygınlık geçirmişti. Saraya dönüşünde gerçekleştirilen konsültasyonda, nabzının

düzensizleştiği ve vücut sıcaklığının ciddi şekilde düştüğü kaydedilmişti. Buna karşın zihinsel sağlığı hep yerindeydi. 21 Haziran'da, doktorların camiye gitmemesi yönündeki uyarısına verdiği şu cevap dikkat çekicidir: "*Camiye değil, ama halkım — halkım öyle olağanüstü ki, onlara haftada en az bir kez kendimi göstermeliyim*." 28 Haziran gecesi yaşanan fiziksel çöküş, ölüm sürecinin son evresine işaret etmiştir. Sabah saatlerinde Sultan'ın dili siyahlaşmış, cildi buz gibi soğumuş, tıbbi literatürde "*Facies Hippocratica*" olarak tanımlanan ölüm öncesi yüz görünümü oluşmuştur. Bu durum karşısında doktorlar, yakın çevreyi ölümün yaklaşmakta olduğu konusunda uyarmışlardır. 29 Haziran'da Dr. Karatodori, Sultan'a pansuman yaparken onun acı dolu şu sözlerine tanıklık etmiştir: *"Constantine, canımı yakıyorsun"*. Sultan ölümünden bir gün öncesine kadar yakın çevresini tanımış, ancak hekimlerin çoğu artık düzenli kontrol yapmamıştır. 1 Temmuz 1839 sabahı, saraya gelen Dr. Millingen derin bir sessizlikle karşılaşmış; ardından yalnızca hıçkırıklar ve cenaze hazırlıkları için imamın çağrıldığı bir ses duyulmuştur. Böylece Sultan II. Mahmud'un ölüm süreci, yalnızca biyolojik bir son değil, aynı zamanda bir dönemin reformcu enerjisinin dramatik bir kapanışı olarak yorumlanmıştır (*Irish Examiner*, "The Late Sultan Mahmud II", 08.09.1841, s.4).

Şekil 1: Roscommon and Leitrim Gazette, 21.11.1829, s.4.

Roscommon and Leitrim Gazette 1822-1882, 21.11.1829, page 4

THE SULTAN MAHMOUD II

The following picture of the reform and character of this Sultan was drawn before the disastrous termination of the Russian invasion :—

" But the obstacles to reform, though great, are not insuperable. Throughout the Ottoman Empire, and especially in Egypt, many symptoms of improvement have been manifested during the present century; and the most competent judges on the subject have entertained sanguine hopes of amelioration, under an enlightened and vigorous Sultan. Such a Sovereign Mahmoud the Second has proved himself. Europe cannot boast a Monarch who has personally effected more for the welfare of his dominions. Called to the Throne after two sanguinary revolutions, his capital convulsed by two contending parties, and the provinces of the empire principally ruled by rebellious or disaffected Beys and Pachas, he has gradually restored order and tranquillity, and re-established his authority from Albania to Egypt. To accomplish these ends required great address, firmness, and wisdom; and he has displayed those qualities in an eminent degree. His firmans are now universally respected throughout his empire, and in most parts of it obeyed with alacrity and zeal. Excelling in all the accomplishments of oriental literature, he is fully sensible of the value of the arts and sciences more successfully cultivated by the Franks, and has shown himself desirous that his subjects should participate in these advantages. Such vigour and intelligence are more extraordinary in a Sovereign, who, up to his 23d year, the period of his mounting the throne, remained immured in the Serail, cut off from that free intercourse with mankind, which is most favourable to the growth and developement of moral and intellectual qualities. He is conjectured to have profited much by the conversation of his cousin Selim, during the eight months which that Prince passed in the Serail, between his dethronement and his murder; but Mahmoud has far surpassed Selim, in his talents for government, and especially in the discretion and resolution with which his measures have been carried into effect. The suppression of the Janissaries was an achievement which merited the title of conqueror, which he had assumed in

COPE COMMITTEE ON PUBLICATION ETHICS OPEN ACCESS CC BY NC

Avrasyad e-ISSN: 2147-2610

consequence of it. The ascendancy thus attained was chiefly valuable, as it would facilitate future improvements. Since that event, instead of communicating with his Ministers only by writing, the Sultan presides in person at the Council, the members of which sit and deliberate in his presence on the affairs of State. He has also relinquished his claim to the confiscated estates of public functionaries, and abolished a practice which gave him an interest in their fate. Great hopes might justly be entertained from reform thus commenced by the sacrifice of his own privileges, and the adoption of more free principles of Government. Unhappily the moment of exhaustion which succeeded the struggle has been seized by Russia, and the Sultan involved in a war, demanding all his energies, at the period when the most beneficial results might fairly have been expected from the exertion of those energies, in the internal administration of his empire."—*London Review.*

Sonuç

Bu çalışma, II. Mahmud döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun iç ve dış siyasetinde yaşanan önemli dönüşümlerin, İrlanda basınında nasıl algılandığını ve yansıtıldığını ortaya koymuştur. İrlanda gazetelerinden 15 tanesinin kullanıldığı bu makale Sultanın tahta çıkışıyla başlamıştır. Gazetelerin hepsindeki ortak nokta Sultan II. Mahmud'a olan hayranlıktır. Haberlerdeki aktarımlarda II. Mahmud, aydın, enerjik, asla pes etmeyen yönetsel yeteneklere sahip, aldığı kararların uygulanması açısından, seleflerini çok geride bırakmış bir Sultandır. Pek çok iç ve dış sorunla uğraşan II. Mahmud, Osmanlı Devleti'ni Avrupa tarzı reformlarla ileri taşımak ve eski ve yozlaşmış düzeni değiştirmek isteyen biridir. Disiplinden yoksun ve gericiliğin temsili olan Yeniçerileri ortadan kaldırılması, ona "fatih" unvanını kazandırmıştır. Haberlerde kişisel karizması, fiziksel görünümü ve törenlerdeki ihtişamı da betimlenerek modernleşmeye açık bir hükümdar olarak sunulmuştur. Övgüyle aktarılan reformlarının neredeyse hepsine yer verilmiş bunun yanında müsadere sistemi ilk önceleri bazı haberlerde eleştirilirken, kaldırılması da yine büyük bir gelişme olarak sunulmuştur. Ancak Sultan'a olan hayranlık, zaman zaman oryantalist klişelerle ve bilgi eksiklikleriyle de harmanlanmış ve doğru olmayan haberler sunulmuştur.

İrlanda basınında Osmanlı halkına dair de gözlemler sunulmuş ve Türklerin XV. yüzyıldaki atalarına oranla değişip değişmedikleri de bir haberde ayrıntılı aktarılmıştır. Osmanlı Devleti'nin yerel yöneticileri ise sıklıkla eleştirilmiş ve özellikle Avrupa topraklarında Hristiyanların onlardan memnun olmadığı belirtilmiştir. Gazeteler ilk olarak Yunan isyanını bir bağımsızlık mücadelesi olarak sunarken, isyancılar tarafından yapılan katliamları da aktarmıştır. Ancak zamanla, Avrupa'nın Yunan yanlısı müdahalesi artmış, Navarin'de Osmanlı donanmasının yakılması bu müdahaleciliğin zirvesini teşkil etmiştir. Bu gelişmelerin ardından Osmanlı ile Rusya arasında başlayan savaş hem askeri başarılar hem de dramatik yenilgilerle devam etmiş, ancak İrlanda basını Sultan II. Mahmud'un kişisel kararlılığını ve reformist iradesini öne çıkararak Osmanlı'yı pasif bir aktör değil, dirençli ve onurlu bir güç olarak tasvir etmiştir. Rusya'nın aşırı genişleme ihtirası, diğer büyük devletlerin (İngiltere, Fransa, Avusturya) çıkarlarına tehdit olarak görülmüştür. Dolayısıyla, Osmanlı'nın tamamen yıkılmasına sıcak bakılmadığı ima edilmiştir. *Freemans Journal*'daki bir

haberde ise Osmanlı'nın çok uluslu yapısının kırılganlığına dikkat çekilmiş, imparatorluğun parçalanması hâlinde ortaya çıkacak kaotik durumun tüm Avrupa'yı etkileyeceği öne sürülmüştür.

Sonuç olarak çalışma İrlanda gazetelerinin aktarımlarıyla Sultan II. Mahmud dönemindeki olaylara yer vermiştir. İrlanda basını, II. Mahmud'un modernleşme mücadelesini destekleyen yorumlarla, Osmanlı'nın Avrupa'daki temsiline dair fikir vermektedir. Bu yönüyle makale, Avrupa'daki Sultan Mahmud ve Osmanlı Devleti algısını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

İlaveten çalışma ile doğrudan bağlantısı olmasa da II. Mahmud döneminde İstanbul'da uzun yıllar yaşayan ve Britanya Büyükelçiliğinde din adamı olarak görev alan İrlandalı Robert Walsh'ın eseri de dönemine ait önemli bilgiler vermektedir. Bu eserdeki bakış açısıyla İrlanda basını karşılaştırılarak yeni bir çalışma yapılması araştırmacılara önerilebilir.

Kaynakça

Gazeteler

Belfast Newsletter

Carlow Morning Post

Chutes Western Herald

Connaught Telegraph

Dublin Journal

Finn Leinster Journal

Freemans Journal

Irish Examiner

Kerry Evening Post

Kerry Examiner

Kilkenny Moderator

Leinster Express

Limerick Chronicle

Roscommon and Leitrim Gazette

Tralee Mercury

Araştırma Eserler

Armaoğlu, Fahir. 2016. *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914).* İstanbul: Timaş Yayınları.

Baykara, Tuncer. 1995. "Osmanlı Reformunun İlk Zamanları: Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve İlk Tatbikat". *Tarih İncelemeleri Dergisi* 10(1):1- 11.

Curtis, Edmund. 2022. *A History of Ireland From Earliest Times to 1922*. New York: Routledge.

Demirhan, Hasan. 2021. "Rum İsyanında İngiltere'nin rolü (1821-1830)". *Rumeli Tarih Araştırmaları Dergisi* 2:51-70.

Menekşe, Metin. 2020. "Mora Müslümanlarının Hazin Hikâyesi: İsyan, Zorunlu Göç Ve İskân (1821-1832) Sürecine Genel Bir Bakış". *Journal of History School.* 45:784-832.

Ó hEithir, Breandán. 2016. *A Short History of Ireland.* Northern Ireland:The O'Brien Press.

Sakaoğlu, Necdet. 2008. *Bu Mülkün Kadın Sultanları*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Satır, Oğuz. 2025. "Londra Basınına Göre 1821'de "Yunan" Kimdir ve "Yunanistan" Neresidir?". *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* 10(1): 933-995.

Şiviloğlu, Murat R. 2023. "The Ottoman Empire and the Emergence of its 'Irish Question'". *Middle Eastern Studies* 59(1):35–53.

Walsh, Robert. 2021. *İrlandalı Bir Vaizin Gözüyle II. Mahmud İstanbul'u.* çev. Zeynep Nora, İstanbul: Kitap Yayınevi.

İnternet Kaynakları

Irish News Archives, Erişim Tarihi Mayıs 5, 2024, https://www.irishnewsarchive.com/

Avrasyad e-ISSN: 2147-2610